

AZİZM SANAT ÖRGÜTÜ

E-Dergi

126. Sayı Yayın Kurulu

Deniz Eren

Fırat Tunabay

Onur Keşaplı

Orçun Üzüm

Özge Aslan

Özgür Keşaplı Didrickson

Volkan Bağırhan

Tasarım

Selçuk Korkmaz

Ön Kapak

Umut

Umut Saim Balkır

2018

Arka Kapak

Gezi Parkı Direnişi - Taksim Meydanı, İstanbul

2013

Twitter

@AzizmSanat

Facebook

/azizmsanat

Instagram

/azizm.sanat

E-Mail

azizm.sanat@gmail.com

www.azizmsanat.org

İÇİNDEKİLER

5

Editörden

*Haziran Direnişi'nden
Gezi Parkı'na Uzanan Yol*
İsmet Şengül

11

18

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Alper Erdik

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Can Soyer

25

31

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Emrah Maraşo

Gezi Parkı
Zeki Gümüş

36

38

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Ender Helvacioğlu

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Fatih Yaşlı

45

49

*Gezi:
Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra*
Gaffar Yakınca

	55	<i>Haziran</i> Zeki Gümüş
<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Haldun Çubukçu	56	
	59	<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Kaan Arslanoğlu
<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Kurtuluş Kılçer	63	
	67	<i>Bu Daha Başlangıç</i> Zeki Gümüş
<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Nevzat Evrim Önal	69	
	74	<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Sadık Usta
<i>Gezi:</i> <i>Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra</i> Yavuz Alogan	83	
	88	<i>Kent Kullanım Hakkı,</i> <i>Biz Varız!</i> Özge Aslan

EDİTÖRDEN

2007 yılında bir sanat örgütü olarak kurduğumuz Azizizm'in ülkemizin bitmek bilmeyen güncel siyasi karmaşasından uzak durmasını beklemiyorduk. Hele de 2007 yılının, o yılda da iktidarda olan zihniyetin, Cumhuriyetin kuruluş felsefesine karşı hamlelerinin artışına ve buna yanıt olarak Cumhuriyet mitinglerinin düzenlenişine ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde manifestomuzdaki politik dokunun sanatsal dokuyu gölgelemesinde herhangi bir sıradışılık görülemez. Takip eden yıllarda hemen her dönemin seçimler ve seçim tartışmalarıyla kızıışması bizlerin de politize olmasına yol açtı. Ülkedeki her muhalif yapılanma gibi bizler de büyük cümleler sarf edip, akabinde aynı cümlelerin nasıl somutlaşacağına dair yeterince kafa yormadan ortaya bıraktığımız zekâmızın en soyut halleriyle tatmin oluyorduk. Akabinde, 2013 yılında kuruluşumuzun altıncı yılını İstanbul Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde kutlarken, siyasi söylemlerimizin yetersizliğini, hatta işe yaramazlığını tartışıyor ve somut eylemler ortaya koyma kararı alıyorduk. Çok değil yalnızca birkaç saat sonrası **Taksim Gezisi**'nde iktidardaki hegemonyanın alışıl gelmiş ağaç kıyımının yeni bir sürümü yaşanırken başlayan isyanın, önce tüm kenti ardından ülkenin tamamını saracak bir başkaldıraya dönüşeceği ve takip eden günlerde **Haziran Direnişi** adıyla dünya gündemine oturacağı ne bizim tarafımızdan ne de başkaları tarafından tahmin edilemezdi. Kuruluş tarihi olarak manifestosunun yazılış tarihi olan 27 Mayıs'ı seçen Azizizm Sanat Örgütü, farkında olmadan kendinden 37 yıl önce tarihe kimilerince devrim kimilerince darbe olarak geçen 1960 Askeri Müdahalesi ile çakıştığı yetmezmiş gibi bir de bundan böyle Gezi başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi ile çakışıyordu. Hiçbir yapılanma,

hele de kuruluş yıldönümünde, gölgede kalmayı ya da kendisinden rol çalınmasını istemez fakat Azizm Sanat Örgütü böylesi bir arka planda bırakılmaktan gocunmak yerine gurur duyacak kadar olgunlaşmış bir zihniyet taşıyor. Fakat nasıl ki her olgunluk yeni duruma göre kendisini güncellemeli, gerekiyorsa yükseltmeli ki olgunluğunu koruyabilsin, bizler de bu eylemi, özeleştirel olarak her daim yapmalıydık.

İktidarın kimyasını bozduğu kadar muhalefetin de aklını karıştıran ve onu hayal edemediği uçlara uçuran Gezi, bizi de yükseltti, alçalttı, silkeledi, sarstı. Gezi ile **Che**'ye ithafen “gerçekçi olup imkânsızı iste”yebileceğimizi hissederek, kendi 68'imizi gerçekleştirebileceğimizi sanarak, konuşmadan ve hakaretler yağdırmadan bir günü tamamlayamayan iktidarın tepe noktasının iki haftaboyunca ağzını açamadığını da gördükten sonra düşlerimizin ötesinin bile mümkün olabileceğini düşündük. Evet, ölümler vardı, yoldaşlar düşüyordu ancak hangi devrim yumuşak bir geçişe imkân tanımıştı ki? Etimize budumuza bakmadan bağıra çağıra büyük sözler sarf eder bir haldeyken bir anda çok daha heybetli örgütlerin, partilerin, yapılanmaların yalpalamaları karşısında çılgına döndük. 68 Fransa'sında Fransız Komünist Partisi'nin ihanet olarak algılanan tutumunu yaşamıştık adeta. Nüfuzu olanların, onlara nüfuzu veren milyonların cesaretine, radikalliğine katılmak, katkı sağlamak yerine o radikallikten korkmalarıyla, milyonların ise elde ettikleri nüfuzu ortak bir paydayla yükseltmeyi becerememeli neticesinde sönümlenen Haziran Direnişi geriye “Bu Daha Başlangıç, Mücadeleye Devam” haykırışını bırakırken, bu cümleyi söylemek zorunda olmanın aslında yenilgiyi de bir anlamda kabul etmek anlamına geldiğini anlamamız çok sürmedi. Taksim'in onuru halini alan Atatürk Kültür Merkezi'nin bizce gayet bilinerek uzatılan yıkım aşaması ve bize özgü tutarsız muhafazakârlılığın bitmek bilmeyen “Taksim'e cami” hayalinin eş zamanlı gerçekleşmesi karşısında en ufak bir tepkinin yükselemeyişi, beş yılın ardından neticeyi

gayet güzel özetliyor aslında. Gerçi Gezi her ne kadar bir zafer değilse de bir yenilgi olarak da yorumlanmamalı. Onu salt bir zafere ya da tartışmasız bir yenilgiye dönüştürecek olan ise hiç kuşkusuz yıllar içinde nasıl bir noktaya taşınacağı ve tarihte nasıl anılacağı.

2013 sonrası Azizizm Sanat Örgütü'nün politik söylemi, çevrenin geç ve gecikmiş politize olmasının da etkisiyle artarken atılan hiçbir sloganın hakkının verilemediği bir gerçekliğe gözlerini kapamış bir ruh hali sardı bizleri. Politik dozu, kaba tabirle çapımıza uygun bir noktaya çekme ve sanat başlığında üzerimize düşeni daha isabetli ve istikrarlı bir şekilde gerçekleştirebilme gayesi filizlendi. Ne var ki örgütün güncel politikaya boğulmasını, kendi bağlı bulundukları üst örgütün hanesine Azizizm'i yazdırmak adına isteyen bir hizbin yapılanmamızı ele geçirme teşebbüsüyle epey sarsıldık. 2016'nın ilk aylarında Azizizm Sanat Örgütü bir uzva dönüşme ya da yok olma ikilemindeydi. Bu hamleleri sıfıra inerek bertaraf ettiğimizde önümüzde yeni bir yol vardı: Yerine getiremeyeceği cümleler sarf etmek ve en önemlisi alanı ve haddi olmayan başlıklarda konuşmak yerine ölçeğini dolduran konularda üretmek ve kendi nüfuzu büyüterek inşa etmeye koyulacak gerçek bir sanat örgütü olmak. O gün bugündür bunu hiç acele etmeden, telaşa kapılmadan başarıyla yerine getirdiğimizi ve yazınsal-görsel çalışmalarımızla, tam da olmamız gerektiği gibi, gerçekten olgun, üretken bir yapılanmaya dönüştüğümüzü söyleyebiliriz.

Muhtemelen bizden başka hiç kimseyi ilgilendirmeyecek bir hayli öznel ve uzungirizgâhı yapmamızın sebebinin, Gezi'nin uyarıcıdan çok uyandırıcı etkisinin bizikendimize getirmiş oluşu ve en önemlisi yeni bir seçim sürecine girmişken, bir kez daha bu süreci ölüm-kalım olarak nitelerken, beş yılı geride bırakan Gezi ve Haziran Direnişi'nin yukarıda bahsettiğimiz üzere

nihai bir yenilgiye dönüşebilecek şekilde değersizleştirilmesi ve sömürülmesine kendi açımızdan niçin engel olmak istediğimizi apaçık dile getirmek olduğunu düşünüyoruz. Bizler, yaklaşan seçimin sonucu her ne olursa olsun ölüm ya da kalım olmadığını bilecek olgunlukla üreticilerden oluşuyoruz. Bizler, insanlığın Aydınlanmacı ilerleyişinin sekteye uğratılmaması için sürece savaşımların sürekliliğine akılcı bir eğilimle inanan Azizizm Sanat Örgütü üyeleri olarak varlığımıza damga vuran Gezi'nin artıları ve eksileriyle değerlendirilmesini, üretimi ve ilerlemeyi besleyecek şekilde doğru algılanmasını ve en önemlisi çevremizde görülmeyen özeleştir, eleştir, dürüstlük, nesnellik değerlerinin sürekli çalışır hale getirecek zindeliği sağlamasını istiyoruz. Buradan hareketle “Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra” dosyamızda 2013 baharı ve yazı sokaklardaki milyonlara katılan, zaman zaman onlara önderlik eden, devrimin sonunda ise eski haline dönmeyi başaramayan muhalif, neredeyse tamamı sosyalist odaklara, sanatçılara, düşünörlere kısacası aydınlara sorular yönelterek bu amaca ulaşma noktasında hem kendimiz hem daha büyük bir toplam için adım atmaya amaçlıyoruz. Üçer soru yönelttiğimiz aydınların büyük bir kısmı birbirinden haz etmeyen, olağan koşullarda yan yana gelmeyecek adlardan oluşuyor. Biz burada onlara tuzak kurma gibi bir kötücöl ya da “solu birleştirme” gibi saf/salak bir güdüyle hareket etmedik. Röportaj çağrımızı yaptığımız Azizizm Sanat Örgütü çevresinin birbirini beğenmezliği herhalde bizim suçumuz ya da popölistliğimiz olamaz. Fakat şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki böylesine geniş bir yelpazeyi günümüz Türkiye'sinde yalnızca biz bir araya getirebilirdik. Ortak payda vurgumuz ortak paydanın hâlihazırda oluşundan çok ortak paydayı inşa etme zorunluluğundan kaynaklanıyor. Çok değil beş yıl önce birlikte direnen, hayaller kuran, hayalleri kırılan, yaşamını yitiren milyonların bugünkü dağınıklığını aşılması zorunlu bir engeldir ve ortak payda inşa edilmeden gerçekleşmesi mümkün değildir.

Gezi'nin hafızalardan kazınmasına ya da hafızalardan çalınarak sömürülmesine imkân tanımamak adına gerçekleştirdiğimiz bu kapsamlı dosyada soruları yönelttiğimiz hemen herkesten olumlu yanıt almış olmak bizleri mutlu ve umutlu kıldı. Alfabetik olarak tercih ettiğimiz sıralamayla Gerçek Edebiyat ve Ek Dergi yazarı eleştirmen **Alper Erdik**, İleri Haber yazarı ve HTKP üyesi **Can Soyer**, Bilim ve Ütopya Dergisi genel yayın yönetmeni ve Vatan Partisi üyesi **Emrah Maraşo**, Bilim ve Gelecek Dergisi genel yayın yönetmeni ve ABC Gazetesi yazarı **Ender Helvacıoğlu**, Birgün Gazetesi köşe yazarı ve siyaset bilimci **Fatih Yaşlı**, çoğunluğun Gezi öncesi "DeliGaffar" rumuzuyla tanımaya başladığı farklı başlıkları bir araya getirebilen üslubuyla **Gaffar Yakınca**, değerli sanatçı **Haldun Çubukçu**, İnsan Bu yazarı ve edebiyatçı **Kaan Arslanoğlu**, Gazete Manifesto yazarı ve TKH üyesi **Kurtuluş Kılçer**, yeni kitabı *Bilmiyorlar, Ama Yapıyorlar* ile dikkat çeken TKP üyesi **Nevzat Evrim Önal**, Oda TV yazarı ve ülkemizin sayılı filozoflarından **Sadık Usta** ve son olarak Aydınlık Gazetesi yazarı **Yavuz Alogan**'ın yer aldığı dosyamız nasıl bir tepki uyandırır bilinmez. Ancak andığımız aydınların bize tavır alması gibi sıcak ve en ufak bir ses getirmemek gibi soğuk olasılıkları göz önünde bulundurduğumuzun bilinmesini isteriz. Ek olarak her ne kadar çoğulcu ve Gezi'nin tamamını içeren bir yelpaze yakalamaya çalışmış olsak da eksiklerimizin olacağının farkında olarak sizlerden gelecek eleştiri ve öneriler doğrultusunda aynı soruları diğer aydınlara da sormak istediğimizi not düşmüş olalım.

Yine bu sayımızda, **Zeki Gümüş**'ün Gezi ve Haziran şiirleri, **İsmet Şengül**'ün rotasını Taksime çeviren yaşam döngüsü, **Özge Aslan**'ın Gezi'yi Sao Paulo ile birleştiren halk hareketlerini ele alan *Aşk Bitti* belgeseline getirdiği eleştiri yer alıyor. Özge Aslan'a, kadınların damga vurduğu Gezi ve

Haziran ile ilgili dosya hazırlarken çıkarttığımız soruları içeren söyleşilerde tek bir kadının yer almaması ayıbımızı bir nebze de olsa örttüğü için teşekkür ederken kapak görselimize imza atan ve en önemlisi, fazlasıyla yenilgi ve umutsuzluk hissi barındırabilecek fotoğrafına “Umut” adını vererek bir bakıma hepimize ders veren **Umut Saim Balkır**’a şükranlarımızı sunuyoruz.

Gezi ve Haziran’ın beşinci yılında, ortak paydayı inşa edeceğimiz yıllara varmak adına,

Sanatla ve Aydınlanmayla kalın dostlar...

Azizm’in Notu: Temmuz 2018 tarihli **Azizm Sanat E-Dergi**’nin 127. sayısı için, dilediğiniz konuda makale, öykü, şiir, deneme, eleştiri, karikatür, video, resim ve fotoğrafı **2 Temmuz** tarihine kadar azizm.sanat@gmail.com adresinden yayın kurulumuza iletebilirsiniz.

Haziran Direnişinden Gezi Parkına Uzanan Yol

İsmet Şengül

Bölüm-1

Tarihin ak sayfalarına kara notlar düşüren, tarihçiler, yazarlar ve çizerler.

Ölüm kalım savaşında, kölelerin önünde ilk direniş alevini tutuşturan **Spartaküsler**'i ve **Daryus**, **Oğuz**, **Cengizhan** ve Roma'nın kıyımı Bizans'ın yıkımı ve **Timurlenkler**, Anadolu'nun talanı, Pers fırtınası vb.

Köylünün elinden alınan doğurgan topraklar, devrimler hep bu uğurda bunun yoluna, feodal artıkların al ile avlanması var olma döngüsünden uzak, insanlıktan kopuk bir paylaşım savaşı verilmiştir hep. Gözyaşıyla, alın teriyle damgalanarak, insan kanıyla mühürlenerek.

Ve yaşam döngüsü hep gebedir her dönemde, her çağda sömürü düzenine ve karmaşaya. Dönen dolapların altında inim inim inleyen insanlık, ezilen emek, sömürülen alın teri.

Ve topraklar satıldı, Tanrının toprakları içinde mevcut kuzu kuzu insanları ile birlikte ve yaşanılacak Dünya'nın yaşayamayan naçar mı naçar yokluktan kaçır insanı bin yılların yaşama sevdasında, **İskender** yakmış, Cengizhan katledip yıkmış, Timur talan edip yok etmiş. Ve gelip dayanmış bu çağa. Sözüm ona uygar bildiğimiz uygar Dünya'nın topraklarına ve bir uçtan bir uca zapt ederken kıtaları girmişler insanlığın soykırımına, yığınlarla ceset yani gövdede başı toprakta tohumu ve taşı bırakmazcasına yerle düz yeksan ederek soykırımın en acımasızını işleyerek sözüm ona yeni çağda yeni düzen

adı altında büyük sömürü devletleri kurdular. Dünya'nın her yerine ölümü ve yıkımı götürdüler, atılan her mermide, düşen her canda, dökülen her damla kanda parmağı olan en büyük zorba düzenin oluşturdular. İnsanların ocağına ateş düşürenler bu sizin cehenneminiz olsun.

Bölüm-2

Kafa olarak yoksul olanlar beden gücüne ağırlık vererek, ne ilme meyil ederler ne de gerçeklere yol verirler.

Bulaşıcı bir hastalık gibidir insanın kendine ihaneti ve hiçbir merhem kâr etmez.

Hayatın bir amacı olmalı, amacı olmayanın hali rotası bozuk mürettebatı kör, sağır ve dilsiz bir gemiye benzer. Elinden ne gelir dalgaların oyuncağı olmaktan başka. Hayatlarına bir anlam yükleyemeyenler dünyalarını nasıl güzelleştirebilirler ki kendi içindeki coğrafyaya sahip çıkamayıp talan ettirenler vücutlarının şehrinin yağmadan nasıl koruyabilirler ki ya neylesin sömürünün sömürgesi olmaktan başka.

Bölüm-3

Al al olmuş toprak üstünde yatanlar.

Tuz buz olmuş ihanete sapanlar.

Bu eller bizim bu eller bizim heyyy!

Ak kâğıda kara yazı yazanlar.

Bu eller bizim heyyy alın terine kirli ellerini sürenler.

Başığı demetle, ham demiri emekle büken eller, bu eller bizim.

Size açıyorum ellerimi usla yetenek kazananlar.

Size açıyorum ellerimi tarihleri yazanlar.

Size açıyorum ellerimi devrimleri yaratanlar.

Size açıyorum ellerimi geçmişî geleceğın aydınlığına bağlayanlar.

Sizlere açıyorum ellerimi bilimi sevgiyle kutsallaştıranlar.

Sizlere açıyorum ellerimi, ey sevgiye umut tohumlarını ekenler.

Bölüm-4

Yüzyıllardır insanlığa zulüm edenler, insanlık üzerinde hâkimiyetlerini güçlü kılanlarla bilmek istemediğımız şeyleri bildirip yaşattılar görmek istemediklerimizi gösterip alnımıza dayattılar. Yaşam döngüsünün böyle verimsiz ve kıt zamanında zulüm karşımıza hep böyle oyunlar ve dolaplarla çıkar oldu. İşlevini yitiren insanlık olgusunu kaybeden toplum, kendi doymak bilmez egosuyla yarattığı bezginliğin bir patlama noktasıdır Haziran Direnişî ve Gezi Olayları. Halkın özgün iradesine hizmet etmek yerine o özgünlüğe gem vurmaya çalıştılar. Halktan aldıkları gücü halka karşı kullanma, halkı esaret içine sokma çabaları boşuna.

15-16 Haziran işçilerin tarihlerini büyük puntolarla yazdıkları onurlu bir direnişin adıdır. Bundan tam kırk sekiz yıl önceydi devlet eliyle sendikal bürokrasinin güçlendirilmesine karşı verilmiş işçilerin onurlu, haklı ve gerekli bir isyanıydı. Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük direnişlerinden biri olan 15-16 Haziran direnişî bugün bile hala öğretici ve hatırlatıcı olmaya devam ediyor. Haydi o dönemde neler olmuştu birlikte hatırlayalım.

“ 13 Haziran 1970’de DİSK’e bağlı sendikaların yönetim kurulları ile iş yeri temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlenir. Tasarının mecliste kabul edilmesi ardından 15

Haziran 1970’de protesto eylemleri başlar. İlk gün yetmiş bin işçi fabrikalara girip çalışmadan beklerler. Fabrika dışına çıkarak direnişin ilk meşalesini yürüyüşe geçerek yakarlar. Her kolda harekete geçen işçiler, Anadolu yakasından kartala, Avrupa yakasında, Eyüp’ten Topkapı’ya Bakırköy’den Londra asfaltı üzerinden Levent’e ve Şişli’den Taksim’e, Tuzla Çayırova’dan Gebze’ye, İzmit çevresinden toplanan işçiler İzmit merkezine akın akın yürüdüler. Dile kolay yüzellibin işçi yüzellibin yürek yüzellibin yumruk ve yüzellibin ses haksızlığı yerlere düz yeksan edip sürüdüler. “

Suskunluğun dili olsa
Yüreğim ses olurdu
En amansız kavgalar
Gelipte beni bulurdu
Kurşun yemiş sol yanında
Kanı çekilmiş canında
Barikatta dost yanımda
Düştükçe içten kanarım

Bu direnişin ardında birçoğunun isimleri bir bir kara listeye alındı beşbini ekmeğinden edildi.

15,16 Haziran ekmeğine memleketine sahip çıkanların sesi sözü ve siyaseti oldu.

Bölüm-5

Gezi Parkı başkaldırışın haklı bir isyanın adıdır. Yaşanan sıkıntılar, çekilen acılar, baskılar, tek yanlı tutumlar demokrasiden uzak adaletten yoksun bir düzen ve yönetim biçimiyle bıçağın kemiğe dayandığı bir andı gezi parkı direnişi.

Sen, ben, siz, biz, onlar ayrıştırılmaları tek tip insan tek tip halk tek tip görüş ve inanç boyutunun yerleşip kronikleşmeye başladığı bir sistemin karşısında bir sestir gezi parkı. 27 Mayıs'ta başlayıp 19 gün süren ve tüm dünyada yankı bulan tarihin ilk küresel ve ekoloji ayaklanmasıdır.

Dünyanın hiçbir yerinde tabiata ve onun canlılarına kastedilerek yapılan hiçbir politika varlığını sürdüremez. Doğayla bütünleşen insan yaşamı haktır bölünemez, keyfe meze yapılamaz. Bedeni diri kılan ruhtur gezi eylemleri de ülkenin ruhunu bedenini şaha kaldıran onurdur.

Bizler adından önce acıyı öğrenmiş bir halkın evlatlarıyız. Ne acıları söküp attık ne de sevgiye kardeşliğe bent olduk ellerimizle.

Uzak diyarlardan sökün edipte geldik, yerleştik bu topraklara nice ölümler kıyımlar gördük direndik zalimlere, zorbalara. Medeniyete sevgiyle yelken açtık **H.Hacı Bektaş-i Veli** öğretisiyle.

Devrim dedik, yumruk yumruk

Yaşam dedik coşku coşku

Sevgi dedik yumak yumak

Yaratılış dedik Hakka yöneldik

Yaratandan ötürü

Sevgiyi tattık sevgiyi sattık yüzündeki gülüşü, yüreğinde umudu koparılıp alınan Anadolu insanına.

Acılar içinde sızlanan varsa çevrende, anlamsızlaşır değerini kaybeder gülmende gülümsemende. Din bir duygudur. Dil bir olgudur. Yaşam, bir kavramdır yaratılış evreninde.

Sağır birden duyabilse hangi dilde konuşur, hangi dilde ses verir mızrabın tınısına. Bizlere de bazen dilsizlik çöküyor, eğnimize çöken yağlı urgan gibi. Memleket uğruna o gün ödenen bedellerin diyeti bugünümüzde ise insan kanıyla ve insanların canıyla çok ağır bir şekilde ödenmekte. Ceddi atasına ihanet edenlerin ülkesi olmayacağız, ne Erciyes'deki al güneşi, ne Kızılırmak'taki mor üzümü ne de Hacı Bektaş'taki sarı başağı haraç mezatlarda ve yağma pazarlarında talan ettirmeyeceğiz. Boynu bükük kalmayacak dökülen emek.

Gezi'ye Hitaben

Zaman geçti Dünya döndü tersine
Gerçek olan gider Pir nefesine
Karışır ahenkle sesler sesime
Yürüyen milyonlar bizimdir ulan

Ethem Sarısülük, Abdullah Cömert

Aramızda yaşarlar mert oğlu mert
Ne zulüm korkuttu ne de bu namert
Yürüyen bu gençler bizimdir ulan

Mehmet Ayvalıtaş kahpe pusuda

Medeni Yıldırım Amed'te surda

Sanmayın ki onlar kaldılar darda

Bir ölür bin doğar **Ali Korkmaz**'ım

Deniz ve yoldaşlarla dara yürüdüm

Berkin Elvan ile yandım kavruldum

Mustafa Sarı'yla tende arındım

Bir gider de binler doğarız ulan

30.05.2018

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Alper Erdik

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Henüz Gezi İsyanı esnasında bu tip çözümleme çabaları başlamıştı, ertesinde hızla devam etti, hatta bugüne de taşındı; ancak ben bununla ilgili bütünlüklü ve nesnel bir analizin ortaya konulduğunu hatırlamıyorum. Sosyalistler için yeri ve önemi tartışılmaz bir bilim insanı, sınıfsal bir kalkışma gördü mesela Gezi’de; sosyologlar Y Kuşağı anlatılarına giriştiler; prekarya, yeni orta sınıf gibi gerilimli kavramlar üzerinde çalışanlar, biraz ekonomik biraz kültürel zeminlerde gezindiler. Bunların birinin tek başına doğru olması zaten olanaksız, bu bir yana; bu tip söylemlerin sahipleri, işin diğer tarafına, yani Anadolu’daki eylemliliklere pek eğilmiyorlar ki sorun da bence burada. On milyona yakın insanın sokakta olduğu iki haftadan bahsediyoruz nihayetinde.

Bu bağlamda, ilgili süreçteki politik gelişmeleri hatırlamak gerekiyor. O yıllarda AKP, Fethullahçı çete ile birlikte, geleneksel devlet ve ordu bürokrasisindeki muhalif kişileri ve onlar üzerinden bazı eğilimleri Ergenekon ve Balyoz tertipleri ile tasfiyeye devam ediyor, kuracağı yeni rejimin hukuksal zeminini teşkil edecek yeni anayasanın çalışmalarını sürdürüyor, çılgın fantezilerle Orta Doğu'da hamilik peşinde koşuyor, bu süreçte kendisine ayak bağı olabilecek PKK ile yeni dönem için pazarlıklar yapıyordu. AB üyelik hedefi rafa kalkıyor, liberallerle yollar ayrılıyor, yaşam tarzlarına müdahale artıyordu. Üniversiteye giriş sınavındaki şifreleme, KPSS'deki soruların çalınması hadiseleri tazeydi. **Yani sadece politik muhalefet ve eleştiriler değil, bireysel yaşantı ve mağduriyetler de artık gündemindeydi, Akp ve ortağı olan illegal yapılanmanın muarızları için.**

Tam da böyle bir dönemde, Gezi Parkı'nın yapılaşmaya açılmasına karşı İstanbul'da başlayan olaylar, çok kısa bir zamanda, 31 Mayıs akşamından itibaren, şaşırtıcı ve görülmemiş biçimde ülkeye yayıldı. AKP ilk kez ağaç kesmiyordu, ilk kez yargı kararlarını, bilirkişi raporlarını görmezden gelmiyordu; ama toplum ilk kez bu denli hızlı ve öfkeli bir karşı çıkışta bulunuyordu. Dolayısıyla, **AKP'den rahatsız her kesimin, tekil itirazlarını birleştirmesi ve güçlendirmesi olarak tarif edebiliriz Gezi sürecini.**

Bunun, o günküne benzer biçimde, bugün için somut manada bir karşılığının olduğunu söylemek ise sanırım pek mümkün değil. Kendine has ve özellikle İstanbul ayağı oldukça "Batılı" bir eylem süreciydi Gezi ve onun olumluluğunu ve orijinalliğini teşkil eden çok çeşitlilik, aynı zamanda bir engeldi de. Bunu kapsayacak, içerecek ve geliştirecek nitelikte bir örgütsel yapı o gün yoktu, bugün de yok. Bunun yarın olacağı da pek muhtemel görünmüyor.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterak geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Öncelikle, tarihi ve diyalektiği reddedercesine, yakın dönemdeki tek toplumsal olayın Haziran İsyanı olduğunu söylemek büyük bir hatadır. AKP iktidarının ilk yıllarından bu yana, büyük kentlerde ve taşrada direniş hep vardı. Taksim'de 1 Mayıs için verilen beş yıllık mücadele, büyük eğitimci ve sağlıkçı buluşmaları, Silivri Cezaevi önündeki protestolar, TEKEL direniş, üniversitelerdeki öğrenci eylemleri, Cumhuriyet Mitingleri... Hepsi iktidarı silkelemiş, suni dengeyi dönemsel de olsa değiştirmişti. Gezi'ye kadar on bir yıldır süren ve hepsinin içerisinde solun, solcuların bulunduğu mücadeleler olmasaydı Gezi de olmazdı. Bir kere sosyalistlerin bunu idrak etmesi, kompleksten kurtulması gerekir.

Bu kompleksten kurtulamayan ve Gezi'nin ardından, Gezi'yi merkeze alan ve oradan bir politik birliktelik yaratmaya çalışan bazı sol gruplar oldu. Bunlar, yeni koşulları kendilerince tahlil edip daha esnek, hızlı ve hareket kabiliyeti olmasını hayal ettikleri ortaklıklar kurdular. Ancak her zamanki gibi birbirlerine kızıp küsüp yollarını ayırmakta gecikmediler. Bugün o yapının içinde, bir iki küçük sol örgüt ve birkaç solcu yazar kaldı. Onların söylemleri de artık Gezi ruhu çağırma seanslarına dönüştü.

Bu oluşum bir yana, Gezi'yi sahiplenene diğer ve aslında tüm sol örgütlere baktığımızda ise, bunların bir yandan "Gezi ütopyası"nı yeniden gerçek kılmak iddialarını sürdürdüklerini; ancak pratikte hiç de buna uygun davranmadıklarını görüyoruz. Yaklaşan seçimlerde, sosyalist grupların birkaçı dışında neredeyse tamamı HDP'ye iltica etti. Gezi'yi imleyen, toplumun her kesimini kucaklamak, farklılıkları korumak, bir arada

yaşam kültürü geliştirmek vb. afili söylemlerin reel duruma yansımaları, **Abdullah Öcalan**'ın, en önemli projem dediği HDP'ye katılmak oldu. Buna şaşmamak elde değil.

Ayrıca, hatırlanacaktır, Haziran sürecinde, **Selahattin Demirtaş**, Taksim'de darbe görmüş, kitlesini oradan uzak tutmak istemişti. Bunu, İstanbul özelinde başaramadı, bu ayrı; ancak, Kürt sorununa ilişkin o dönem sürüyor olan pazarlıklar nedeniyle sarf edilen bu söz; bunun yanında, Kürt siyasetince devlete verilen olay çıkmayacağı taahhüdü neticesinde, doğu ve güneydoğu illerindeki polislerin batıya kaydırılmasının sağlanması; bugünkü HDP destekçisi sosyalistlerin kalbini o dönem de hiç kırmadı. Demek her şeyin bir nedeni varmış.

Birlikte ve özgür bir yaşamı savunmak iddiasını dillendirebilmek için önce bir arada durmayı öğrenmek gerekir. Sol, yan yana duramıyor. Bunu ancak başka ve sol olmayan bir partinin çatısı altında yapabiliyor. Özgüvensiz, iddiaları hayatın dışında, söylemleri tutarsız bir sol kaldı bugün elimizde. Bundan kurtulmak gerekiyor. Eklemeliyim; yüz bin imza toplayıp Cumhurbaşkanlığı seçimine girecek bir ortak sosyalist aday çıkaramamak, bizim için bir utanç vesilesidir. Ama nedense kimse utanmıyor.

Gezi'deki birliktelikten bu konuda bile faydalanılamıyorsa, aslında konuşacak çok şey de bulunmuyor. Zaten, anlatmaya çalıştığım üzere; böyle bir yoldaşlık, ortaklık hukuku sağlamak niyetinde bir sosyalist yapı da bulunmuyor.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

“Gezi mizahı” denilenin, bu kadar “ciddiye alınması” şaşırtıcıdır. AKP kadrolarının kültürel sermayesinin

olmayışının, bugün de öyle, o günün gençlerine oldukça zengin malzeme sunduğu malum; bundan, gülmece içeren bir refleks yaratılması da hoş elbette. Ancak, “Gezi mizahı”nın temel öğelerini, geleneksek sol söylem ve sloganların tahrifi ve groteskleştirilmesi (Örneğin; Kahrolsun Bağzı Şeyler) oluşturunuyordu ve fakat ben bunda hiçbir zaman mizah göremedim. Hele bir “Mustafa Keser’in askerleriyiz!” lafı vardı ki büyük saygısızlıktır. Öncü kadroları Silivri’de zulme uğrayan kitlelerin yaygınca kullandığı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusuna her fırsatta referans veren bir slogandan “espri” malzemesi çıkarmak etik ve akıllıca değildir.

Ayrıca, Gezi eylemlerinde yedi genç insanı kaybetmişken, neden bunlara gülmek zorundaydık, bunu da kendi adıma bugün dahi kavramış değilim.

Tabii şu da var, o günlerden bu yana, içimde bir acıdır; pek çok sol örgüt, televizyon ve gazetelerinde, daha fazla insanı sürece katmak için ya da hiçbir kötü niyet taşımadan, bilinçsizce diyelim; özellikle **Ali İsmail Korkmaz**’ın tekmelendiği, **Ethem Sarısülük**’ün vurulduğu görüntüler ortaya çıktıktan sonra, bunları tekrarlar ve tekrarlar izlettiler, yayımladılar. En azından o genç arkadaşlarımızın ailelerine saygı gereği bu yapılmamalıydı. O zorlama “Gezi mizahı”na bir de bunlar eşlik etti ki olmaması gerekirdi.

“Gezi sanatı”na gelirsek, böyle bir şeyin varlığı da yine tartışmalıdır. Israrla söylüyorum, herkesin kendince bir Gezi telakkisi var; ancak yaygın kabul, taşrada ve İstanbul’da, zaten siyaseten durduğu yer belli olan “orta sınıf”a dâhil ve CHP’nin doğal tabanı olan bireylerin, ayrıca sosyalist örgütlere mensup kişilerinki değil, işte bu “Gezi mizahı”nı yaratan genç kitlenin Gezi’si. Bunlar, geleneksel politikaya oldukça mesafeli, hatta çok çok kritik 16 Nisan Referandumu’nda bile sandığa gitmekten kaçınan, akıllı telefonunu günde iki kere şarj eden

yirmili yaşlardaki insanlar. Onların ciddi ve önemli bir enerjisi vardı ve var, yadsınamaz; ama bu, düzeni “sol”dan tahkim eden pazarlamacıların elinde yitip gitmeye mahkûm. Sekiz liralık ot çöp dergilerinin bu kadar teveccüh görmesi mesela, bu kitlenin bu vasatlığa biraz zorunlu biraz da gönüllü teslimiyetinden kaynaklanıyor.

Bunun dışında, Gezi’yi konu eden, Gezi’ye ucundan değinen edebiyat eserleri de yayımlandı; ama herhalde dişe dokunur bir üretim şu ana kadar yapılmadı. Hayatında ilk kez eyleme katılan, polisle çatışan on dokuz yaşındaki üniversiteli ile televizyonunun başında, Taksim’deki mücadeleyi heyecanla takip eden emekli öğretmenin Gezi’den anladığını aynı samimiyetle ele alan bir eser, kitap, film ya da oyun, bilmiyorum ilerleyen yıllarda yaratılır mı; Gezi’den para kazanmak, ekmek yemek derdinde olmayan birileri çıkar mı... Biraz zor olsa da olanaksız değil.

Aslında, Gezi’den siyaset yöntemi, mücadele hattı devşirmeye çalışmak bir kenara bırakılırsa, kültürel düzlemde güzel şeylerin ortaya çıkması da kolaylaşacaktır ve bunlar kendiliğinden bir politikliği de zaten ihtiva edecektir, diye düşünüyorum. Gezi’nin başrolündeki unsur; ağaç... Türk mitolojisinde oldukça önemli bir öğedir mesela. Ağaç, tıpkı insanlar gibi yaşam hakkına sahip bir canlıdır; dahası, hayattır. Tek ve hürdür. Barıştır, ormancasına geniş bir kardeşliktir. Sanırım bu gerçeğe yakın imge, pek çok üretim için yetip de artacaktır.

Romantikleştirme konusuna ilişkinse şunları söyleyebilirim: Her toplumsal mücadele kesitinde geçerli olduğu gibi, Gezi’den de yapılacak çıkarımlar, örnek alınıp yarına taşınacak başlıklar; onda da eleştirilecek, kızılacak durumlar var. Ne eksik ne fazla; Gezi’nin orijinalitesi bunu değiştirmez. AKM binasına asılan onlarca sol örgütün bayrak

ve flamalarının yarattığı harikuladelik aklımızdan silinmedi; ama bu, 15-16 Haziran İşçi Direnişi'nden daha değerli veya değersiz değil. O gün meşru ve doğru yol oydu veya değildi; yapıldı ve bitti; yarınsa başka başlık ve mücadele alanları bizi bekliyor olacak. Önemli olan doğru ve dürüst bir siyaseti, başka bir ülke tahayyülünü içselleştirmek ve her koşula hazırlıklı bulunmak. Sosyalistler için, vakit kaybetmeden bunu yapmak bile, önemli bir devrimci faaliyettir.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Can Soyer

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Gezi Direnişi gibi bir olayın tek bir açıdan ele alınması ve sınırlı bir disiplinin içinde değerlendirilmesi yanlış olacaktır. Dolayısıyla, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da Gezi Direnişi Türkiye'nin toplumsal mücadeleler tarihine eğilen çalışmalarda mutlaka yer alacak, farklı boyutları ve sonuçları ile incelenecek bir konu. Benim bu kapsamda bir değerlendirme yapmam mümkün değil elbette, ancak çok sınırlı bir çerçeveden söz etmem gerekirse şunu söyleyebilirim: Gezi Direnişi, Türkiye'de 12 Eylül'le başlayan bir dönemin sonunu işaret etmiştir.

Bu dönemi, esas olarak, halkın siyaset alanına katılım kanallarının giderek daralması, sonunda tümüyle tıkanması şeklinde tarif edebilirim. Bu gelişmenin ardında yatan ana neden de neo-liberal birikim biçimi ve onun topluma, siyasete, kamusallığa etkisi. Neo-liberalizm, sadece ekonomi alanının ve ilişkilerinin değil, aynı zamanda toplumsal yapının ve ilişkilerin, devlet ile yurttaş arasındaki hukukun, toplumsallık algısı ve bilincinin de köklü biçimde dönüşümünü içeriyor. Ve bu dönüşümün sonucu (veya hedefi) kapitalist egemenliğin halkın ulaşabileceği alanın, yani siyasetin dışına taşınması, halk iradesinden muaf hale getirilmesi. Daha basitleştirirsek, ekonominin, siyasetin ve toplumsal ilişkilerin hangi yönde ilerleyeceğinin belirlenmesi sürecinin tümüyle halkın söz ve karar alanından çıkarılması ve kapitalist egemenliğin resmi veya gayri resmi organlarına devredilmesi.

Bu dönüşüm AKP iktidarı ile birlikte başlamış bir şey değil; 12 Eylül ve **Özal** iktidarından bu yana, dünya kapitalist sisteminin de özel yönlendirmesi ile yürürlükte olan bir süreç. Ancak AKP iktidarı döneminin özel bir önemi olduğunu inkâr edemeyiz; bu dönemde söz konusu süreç hem öncesine kıyasla çok radikal sonuçlara kadar ilerletilmiş hem de AKP bu süreci ilerletmek için her türlü siyasal, ideolojik ve fiziksel baskı aygıtlarını kullanabilmiştir.

İşte Gezi Direnişi'ni bu bağlama yerleştirmenin ve siyasete müdahil olması engellenen, yani hem ülkenin hem de tek tek yurttaşların geleceğinin belirleneceği ilişkiler alanının dışına itilen halkın, siyaset alanına dolaysız biçimde girişi olarak değerlendirmenin doğru olacağını sanıyorum. Burada, neo-liberal dönüşümün kendisine olduğu kadar, siyasetten dışlanmaya karşı halkı siyaset alanında tutmayı, oraya taşımayı beceremeyen muhalefet partilerinin de aşıldığı bir müdahaleden söz ediyorum. Çünkü ister düzen içi muhalefet partileri olsun isterse de düzen dışı sol/sosyalist güçler olsun,

Türkiye halkını siyaset alanına taşımayı başarabilmiş bir siyasal öznelik/öncülük sergilenememiştir. Sistem tarafından siyaset alanına müdahale kanalları tıkanmış, muhalefet tarafından da siyaset alanında temsili başarılamamış Türkiye halkı, deyim yerindeyse sahaya kendisi inerek siyaset alanını radikal biçimde işgal etmiş oldu.

Böylesi anlar, **Badiou**'nun deyimıyla “olay”lar, doğası gereği kısa süreli patlamalara benzer, ancak etkileri ve yarattığı fırsatların kalım süresi hayli uzundur. Bu nedenle, Gezi Direnişi'nin eylemlilik boyutu sona ermiş olmasına rağmen, Türkiye'de hiçbir şey Gezi Direnişi'nin öncesine dönemez. Bu anlamda, Gezi Direnişi'nin etkileri hala sürmektedir, bundan sonra da farklı biçim ve içeriklerde sürmeye devam edecektir. Bunu bir nostalji duygusuyla da karıştırmamak lazım tabi; söz konusu olan şey Gezi Direnişi günlerine duyulan hasretten öte sosyolojik ve siyasal bir alanın açılmasıyla ilgilidir. Bu alanı da şimdiye kadar belirsiz, şekilsiz, içeriği kuşkulu olan, ama propagandif açıdan fazlasıyla kullanılan bir kavramın, “halk” kavramının işçi, emekçi, ilerici ve dayanışmacı bir karakterde yeniden kurulması, yeniden anlam kazanması olarak görüyorum.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterек geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Konuya yukarıda özetlemeye çalıştığım biçimde bakıldığında, Gezi Direnişi'nin sadece düzen ile halk arasındaki bir çelişkiyi ifade etmediği, aynı zamanda muhalefetin, özellikle de düzen dışı sol/sosyalist muhalefetin yetersizliklerini de açığa vurduğu söylenebilir.

Türkiye sol/sosyalist hareketinin 12 Eylül'den bu yana temelde iki kurgusu olmuştur. Birincisi şudur: Bir öncü güç

inşa edilecek ve nesnel koşullar olgunlaşınca, yani toplumsal muhalefet yükselişe geçince inşa edilmiş öncü güç kitlelerle buluşacak ve siyasal hedeflerine yürüyecek. İkincisi ise, yine ayrı bir alanda (neredeyse dışsal bir ontolojik mekânda) inşa edilen öncü güç, toplumsal yapının içindeki alanlarda örgütlenerek toplumsal dinamikleri (işçi hareketi, gençlik hareketi, kadın hareketi, yurttaş hakları hareketi vb.) kendi bağrından çıkarıp yaratacaktır.

Gezi Direnişi ile birlikte ise bu iki kurgu da yanlışlandı. Öncelikle, yıllardır beklenen nesnel koşullar ortaya çıktığı anda, sol/sosyalist güçlerin bu koşulları lehine kullanmayı bırakın, ona uygun bir hazırlık içinde dahi olmadığı görüldü. İkinci olarak ise, öncü güçlerin kendi bağrında yeşertmeye çalıştığı toplumsal dinamiklerin hiçbir karşılığı olmadığı, bu tür gerçek dinamiklerin sol/sosyalist güçler dışında geliştiği görüldü. Bu durumun yarattığı travma çarpıcıdır. Örneğin sol/sosyalist güçlerin bazı kesimleri, hep beklenen “nesnel koşullar” a etki edemeyince bu defa onu kötülemeye, kusurlarına vurgu yapmaya, ilişkilenmemenin mazeretlerini geliştirmeye başladılar. Örneğin, Gezi Direnişi’nde açığa çıkan toplumsal dinamiklerin ideolojik ve kültürel karmaşıklığından (ki bu toplumsal dinamiklerin doğası gereğidir) şikâyet etmeye, bunu gerekçe gösterip kendi “öz dinamikleri”ne yaslanmaya devam ettiler. Kısacası, sol/sosyalist güçlerin içindeki bir grup, Gezi Direnişi’nde karşılaştıkları tabloda kendi eksiklik ve yetersizliklerini görüp telafiye yönelmek yerine, onunla mesafe açmaya çalıştılar. Bu çabanın, bilinçli ya da bilinçsiz biçimde sürdüğünü de söyleyebilirim. Ancak, hangi gerekçeyle veya niyetle yapılıyor olursa olsun, bunun aynadaki görüntüne kızıp aynaya taş atmaktan farkı yok.

Gezi Direnişi, Türkiye soluna, görmek ve yüzleşmek istemediği zayıflığını, eskimişliğini, yetersizliğini gösterdi. Şaka ya da tesadüf olmasa gerek, Türkiye’de Gezi Direnişi’nden sonra

büyümüş bir sol/sosyalist güç yok; aksine, sol hızla küçüldü. Durum buysa, bu küçülmenin ve başarısızlığın nedenleri konusunda açık yürekli ve dürüst bir tartışmaya ihtiyacımız var demektir. Bu tartışmada Gezi Direnişi'nin kendisine veya sol içindeki farklı tercihlere fatura kesmek, mezarlıktan geçerken ıslık çalmaktan öte bir şey değil. Solun bütünü, sadece bugünün değil son 40 yılını düşündüren bir tablo bu. Bu tabloyla yüzleşmeyi deneyenler de oldu, hala var. Bu yüzleşmenin de kolay bir şey olmadığını görmek lazım; her yüzleşme sancılı bir doğum gibidir. Türkiye sosyalist hareketinin tek şansının da bu sancılı süreçten çıkabilen, yani yüzleşmeyi devrimci ve kurucu sonuçlara taşıyabilen bir damarda yattığını düşünüyorum.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Herkesin paylaştığı gözlemler dışında, özel bilgin olmayan bir konu bu. Ancak sanatın ve buna bağlı ifade biçimlerinin kitleler arasında ortak bir duygunun/duyunun yaratılması açısından muazzam olanaklar barındırdığı Gezi Direnişi ile birlikte anlaşılmış olmalı. Eğer siyasal çağrılar kadar, duyguların da bir “toplumsal dolaşımı” varsa, bunda sanatın ve mizah gibi ifade biçimlerinin küçümsenmemesi gereken bir etkisi olduğu açık.

Sol/sosyalist hareket açısından konuşmam gerekirse, söyleyebileceğim şey şu olur: Sanatın ve mizah türü ifade biçimlerinin etkisini kabul etmek, sol/sosyalist güçlerin bunu taklit etmesine neden olmamalı. Zaten bu, taklitle, -mış gibi yapmakla olacak bir şey de değil doğası gereği. Ancak sol/sosyalist hareketin kendi iç dünyasını ve kültürel örüntülerini bu tür ifade biçimlerinin kendilerini rahatlıkla açığa vurabileceği bir ferahlığa kavuşturması gerekir. Doğru ve gerçekçi olan yol da budur bence.

Gezi Direnişî'nin romantikleştirilmesi konusu ise, başta sol/sosyalist güçler açısından garip bir durum olur, çünkü burada yapılması gereken şey son derece özenli ve soğukkanlı bir "otopsi" olmalı. Ama Gezi Direnişî'nin değil, bu uğrakta etkisiz kalan, hatta küçülüp zayıflayan sol/sosyalist hareketin otopsisi. Gezi Direnişî'nde, siyasete katılım kanalları tıkanan halkın, siyaset alanına dolaysız girişinden söz etmiş ve bunun, doğası gereği, kısa süreli bir "olay" olduğunu belirtmiştim. Her ne kadar dolaysız temsil bize komünizm ilkesini hatırlattığı için duygularımızı okşasa da sınıf egemenliğinin, devlet-toplum ayrımının, iktidar aygıtının tüm gerçekliğiyle ortada olduğu toplumsal koşullarda siyaset, öyle ya da böyle temsil ilkesi üzerinden yürümek durumunda. Bu temsilin içeriği, niteliği, ilkesi değişir ve bu konuda sosyalist düşüncenin çok ilericî örnekleri/tasarıları da vardır elbette. Ancak bunların da bir biçimde temsil ilkesine dayandığı açık. Dolayısıyla, Gezi Direnişî'nde tanık olduğumuz "olay", o anda değilse bile hemen ardından, hiç olmazsa şimdi ve bundan sonra, mutlaka kendi temsiline kavuşmalıdır. Sosyalist hareketin temel görevlerinden birinin de Gezi Direnişî'ni romantikleştirmekten çok, onu temsil eden halkçı, emekçi karakterli siyasal kulvarı/örgütlü gücü yaratmak olduğunu düşünüyorum. Romantikleştirmekten kasıt, tüm soruların yanıtını Gezi Direnişî'nde bulmaksa, diyeceğim bu olur. Ancak "Gezi Direnişî'ni romantikleştirmemek" adına Gezi Direnişî'nde ortaya çıkan dinamizme ve enerjiye sırt çevirmenin de en az diğeri kadar ahmakça bir tutum olduğunu düşünüyorum.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Emrah Maraşo

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Gezi Parkı ya da Haziran halk hareketine bakarken onun evveliyatını düşünmek gerek. Eğer bunu gözden kaçırırsak Gezi'yi olağanüstüleştirir ve ona ister istemez mistik bir hava katarız.

Hatırlarsanız Gezi öncesinde devrimci ve yurtsever öncüler Ergenekon, Balyoz vb tertiplerle zindanlara atılmıştı. Bu kumpaslara karşı Silivri önlerinde büyük bir direniş gerçekleşiyordu. Bu direnişte Vatan Partisi (o zamanki adıyla

İşçi Partisi) en önde kitleleri seferber etmişti. Cumhuriyete karşı olan uygulamalar halkta büyük bir tepkiye neden oluyordu. Milli bayramların kutlanmasına izin verilmemesi, TC ibarelerinin tabelalardan indirilmesi, devrimci tarihe olan saldırı bunlardan birkaçıydı ve bütün bu uygulamalar tepkiyle karşılandı. Örneğin 29 Ekim 2012’de Ankara Ulus Meydanında Cumhuriyetin kuruluşunun kutlanmasının yasaklanmasına halk kitlesel bir yanıt vermişti.

AKP hükümeti o dönem sadece Cumhuriyete karşı uygulamalarıyla değil açılım çizgisiyle, akıl adam heyetleri kurarak kamuoyu imal etmeye çalışmasıyla da hatırlanıyor. İktisadi sıkıntılarla birleşen, özellikle cumhuriyetçi kitlelerdeki hoşnutsuzluk bir halk hareketine dönüştü. Bu hareket siyasal olarak tertiplere ve “açılım”a, ideolojik olarak Cumhuriyete yönelik saldırılara karşı bir direnişti.

Gezi ya da Haziran halk hareketini değerlendirirken işte bu sürecin içine yerleştirmek gerek.

Bu tarihsel kesitin sonunda AKP-Fethullah koalisyonu sona erdi.

Yurtseverler İşçi Partisi’nin önderliğindeki halkın mücadelesiyle Silivri duvarlarını yıktı. ABD gladyosu olan Fethullahçı örgütlenme terörist bir yapı olarak tanındı.

İkinci olarak halk hareketi açılım masasını devirdi. ABD destekli bölücülükle müzakere yapılamayacağı görüldü ve PKK’yı silahla boğma dönemi başladı. Bu, Türkiye’nin zorunluluğuydu ve iki ana etkene bağlı olarak ülkemizde ABD emperyalizmine karşı olan tepki ve nefret sadece geleneksel ilerici-solcu kesimlerde değil, özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonra muhafazakâr halkta da karşılık buldu. Bu sürecin tamamı özünde ABD emperyalizmine bağımlı siyasal

izgiye karşı konumlanmasıdır. Haziran halk hareketine de yzeyssel, boş bir karşıtlıkla değil bu içerikle bakmak gerekir. Buradan bakarsak halkımızı birleştirebiliriz. Buradan bakarsak elimizde bir pusula olur. O pusulada içi boş bir karşıtlık değil, bir siyasal program yazılıdır ve en başında da Türkiye’nin birliği ve bağımsızlığı vardır.

Elbette Cumhuriyetin değerlerine ve çağdaş yaşam tarzına sahip çıkmak, onu savunmak her şart altında geçerlidir. Fakat bunun savunulması için bile kavranacak halka öncelikle ABD emperyalizmine ve onun siyasal uzantısı PKK-HDP ve FETÖ’ye karşı cepheden konumlanmaktır.

Geleceğimizi de bu noktada sağlam tutum almak belirleyecek. Söz konusu noktada yalpalayanlar ne kadar AKP karşıtlığı yaparlarsa yapsınlar bu partiyi iktidarda tutmaya devam edeceklerdir. Çünkü yukarıda ifade ettiğimiz iki yapıyla dolaylı da olsa işbirliği yapanlar milletle birleşemez.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu?

Eleştiri ve özeleştiriye gözeterek geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi’den nasıl faydalanmalı? Gezi şunu gösterdi:

Bu ülkede **Atatürk**’e rağmen hiçbir şey yapamazsınız!

Bu ülkeyi gericilik ve bölücülükle koalisyon kurarak, açılım masalarında konuşarak yönetemezsiniz!

“Muhalif odaklar” diye nitelendirdiğiniz kesimler belirttiğim bu iki husustan ders almadılar. Atatürk’ü ağızlarına almaları da onları kurtarmaz çünkü Atatürk’ün devrimci programının dışında hatta karşısındadırlar. Bütün

AKP eleştirileri işte bu noktada boşa düşmektedir çünkü 2013 öncesi AKP çizgisini başka kılıflar altında savunmaktadırlar. Sadece Vatan Partisi programına sadık kalmış ve yalpalamamıştır.

Gezi, aynı zamanda doğru eylem çizgisinin ne olması gerektiğini de gösterdi bize. Halkın doğru talepleriyle birleşmek kitleliliği, maceracılık ve başıbozukluk ise PKK'nın yanına düşmeyi ve bozgunu getirdi.

Geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında kuruculuğa ve örgütlülüğe vurgu yapılmalı. Gezi'nin liberal, geri damarının zaafı da buydu. Gezi'de eleştiri vardı, tepki vardı, direniş vardı, özlemlerimiz vardı ama kuruculuk eksikti. Kuruculuk ise kendiliğinden olmaz. Ancak devrimci, açık seçik programı olan, kitlelerle birleşme yeteneğine sahip disiplinli bir öncü örgütlenmeyle mümkün olur. Bunun yanı sıra dayanışma, kardeşlik, insancılık, yaratıcılık Gezi'nin en olumlu yanlarındandı. Kanımca Gezi'nin dersleri özümsemeli ancak geleceğe bakılmalı. Geleceğimiz ise Türkiye'ye yönelik somut emperyalist tehditlere karşı konumlanmaktır. Bu bakımdan "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" diye Gezi'de ayağa kalkan kitleler Türkiye'nin bağımsız ve aydınlık geleceğini temsil etmektedir.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Gezi'de sanatçılarımız kuşkusuz çok değerli ürünler verdiler. Fakat “Gezi Sanatı” ya da “Gezi Mizahı” gibi bağımsız kategoriler göremiyorum. Daha çok bu kavramların karikatürleri söz konusu ve doğrusunu söylemek gerekirse artık bunlar ömürlerini tamamladıkları için de tekrarlanmaları gına getirdi. Söz konusu “sanat” ve “mizah” günümüzde geçerli değil çünkü

bugün aynı Türkiye’de yaşamıyoruz. Farklı, başka bir siyasal tablo var önümüzde. Köprünün altından çok sular aktı.

Gezi’yi romantikleştirmenin en naif tehlikesi geçmişte yaşamak, bugünün meselelerine Gezi gözlüğüyle bakmak ve gerçeklikten kopmaktır. Naif olmayan tehlikesi ise Gezi’yi turuncu planlarına dayanak yapmak isteyenlerin aleti olmaktır. Gezi romantizminin getirisi dayanışma ve insancılıktır kuşkusuz.

Haberler geldi netten, ağaçlar sökülüyormuş
mesaj tüm sosyal ağlarda hızla yayıldı.
Taksim Taksim olalı böyle zulüm görmedi
insanlık dur demek için kıyılan ağaçlara
Elmadağ'dan yürüdüler Gezi parkına.

Buluştular yoğun önlemler arasında parkta
ve hep beraber, bir enerji oldu dalga dalga.
Gökyüzüne savrulan martıların çığlıklarıyla
gözleri yakan gri bir bulut kaplarken meydanı
gaz bombalarının ardından tomalarla doldu her yer.

İşte o an hayata yeniden tutunmanın verdiği gururla
koşup sığındık ilk bulduğumuz ağaçlara taşlara
Beyaz yakalılarının ilk kavgası çok sert bastırılmıştı
köşe kapmaca oynanıyordu Beyoğlu sokaklarında
bir yol bulup yine uzanıldı barikatlar arasından Taksim'e.

Bilgisayar oyunlarının ölümsüz savaşçılarına benziyorlar üstleri zırhlar ve gaz maskeleriyle örtülmüş koşuyorlardı. Dolaşıyorlar girilmez sokakları ve ulaşılmaz duyguları emirler ve çaresizlik içinde neyin kavgası bilmiyorlar sanki düşman kuvvetlerine karşı savaş veriyorlardı.

Meydan havasızlıktan kuşların mezarlığına dönüşmüş gaz bulutlarının içinden çıkmıştı Kırmızı Kadın. Beşiktaş'ta açılmıştı evlerin kapıları her canlıya bu kavga aynı zamanda teknolojikti şifreler kırılıyor herkes konumunu belirleyip önlem alıyordu karanlığa.

Taksim'den ülkeye yayılan özgürlük ateşi sarmalıyordu son kalesi Gezi Parkını aşkla.

Fotoğraf: Zeki Gümüş

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Ender Helvacıoğlu

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Haziran Ayaklanması'nın üzerinden 5 yıl geçti. Net tahliller yapabilmek için henüz kısa bir süre. Fakat hareketin içerdiği bazı ipuçlarını yakalayıp kestirimlerde bulunabiliriz.

Haziran Ayaklanması'nın ayırt edici bir özelliği vardı. Bu hareket geleceği istedi ve geleceğe kendi inisiyatifiyle el koydu. Bu yeni bir olguydu ve hareketin ufkunun geniş olduğunu gösterdi. 2007'deki kitlesel Cumhuriyet Mitinglerinin temel özelliği bir tehlikenin fark edilişi, o tehlikeye karşı direniş ve geçmişe özlem idi. Cumhuriyet Mitinglerinde alternatif bir gelecek perspektifi belirginleşmemişti, dolayısıyla emekçi kesimlere, yoksul kitlelere, varoşlara ve taşraya doğru yaygınlaşmamıştı.

Haziran Ayaklanması'da ise geçmiş kazanımları korumak isteyenlerle geleceği isteyenler buluştu; o çapta bir kitleselliği ve yurt sathına yayılmışlığı sağlayan da buydu. Ama hangi yön esastı, hangisi daha öne çıkmış ve belirleyici olmuştu? Haziran Ayaklanması, esas olarak geçmiş kazanımları koruyan bir hareket değil, geleceğe uzanmanın yollarını arayan bir hareketti. Korumacı değil, devrimci bir hareketti. Eski Türkiye'yi korumaktan öte, yeni bir Türkiye istemekteydi. Bu "başlangıç olma" niteliği önemlidir, çünkü hareketin gelip geçici olmadığını gösterir.

Bu tespitten türetililecek ikinci bir nokta (ve yine bir yenilik) hareketin emekçi niteliğiydi. Bir kere harekete rengini ve ruhunu verenler 1990'larda doğmuş ilk gençliklerini yaşayan insanlardı. Artık neredeyse kasabalara kadar yayılmış olan üniversitelerde ve liselerde okuyan gençler. Bu gençlerin çok büyük bir bölümü mezun olduklarında ya emekleriyle geçinecekler ya da işsizler ordusuna katılacaklardı. Öte yandan kentlerin varoşlarında ikamet eden işçi ve işsiz gençlerin de bir bölümü harekete katıldılar. Dolayısıyla hareketin başını çeken (öğrenci, işçi, işsiz) gençleri, orta sınıf veya küçük burjuva olarak değil, Türkiye emekçilerinin yoğun gelecek kaygısı taşıyan en radikal kesimi olarak tespit etmek gerekir.

Klasik orta sınıf kalıbı içinde ifade edilen meslek sahibi insanlar da hareketin kitleselleşmesinde rol sahibi oldular; hatta öncüleriaracılığıyla harekete yönde verdiler. Bunlar, neo-liberal politikalardan en fazla zarar gören ve eski nispeten ayrıcalıklı konumlarını yitirmiş kesimlerdi. Cumhuriyet Mitinglerinin tabanını da bu insanlar oluşturmuştu. Bu kesimlerin büyük bir bölümünü de artık, orta sınıf olarak değil, işçi sınıfının, daha doğrusu emekçilerin içinde değerlendirmek gerekir.

Bazılarının yeni orta sınıf olarak tabir ettiği, yeni gelişen sektörlerde (hizmet, iletişim, bilişim, reklam-pazarlama, medya) çalışanlar da hızla klasik orta sınıfların kaderini paylaşmıştı.

Neo-liberal politikalar sayesinde zenginleşebileceklerini ve ayrıcalıklı bir konum elde edebileceklerini sanan, dolayısıyla geçmişte AKP'yi de destekleyen bu kesimlerin büyük çoğunluğu hızla bunun bir hayal olduğunu görmeye başlamışlardı. Ya işlerini kaybettiler ya da çok düşük ücretlerle köle gibi çalışmak zorunda kaldılar, emekçi kesimlerin özgün bir bölümü haline geldiler. Haziran Ayaklanmasına yoğun olarak ve kendilerine özgü entelektüel renklerini vererek katılmışlardı.

Türkiye'nin klasik işçi sınıfı, sanayi proletaryası da, örgütlü bir biçimde değil ama tek tek bireyler ve mahalle ahalisi olarak harekette yerini almıştı.

Kadınlar harekette özel bir yer edinmişlerdi. Genç kadınlar ve emekçi kadınlar zaten ön saftaydılar. Fakat Türkiye çapında müthiş bir tempo tutma eylemi (tencere-tava korosu) gerçekleştiren ev kadınlarının da hakkını vermek gerekir. Ev kadınları da emekçi halkın özel ve oldukça radikal bir bölümü olarak değerlendirilmelidir.

Toplam olarak bakıldığında, Haziran Ayaklanmasını bir orta sınıf hareketi olarak değil, bir emekçi ve emekçi çocukları hareketi (kısaca halk hareketi) olarak tanımlamak daha doğru görülmektedir. Bu nitelik de daha genel analizler için ikinci önemli ipucudur.

Sonuç olarak Haziran Ayaklanmasını, Türkiye'nin 150 yıllık Modernite (yani kendi ortaçağını aşma mücadelesi) sürecinde hem çok önemli bir köşe taşı, hem de yukarda saydığım özellikleriyle niteliksel bir sıçramanın vücut bulmuş hali olarak görüyorum. Bu tespiti erken bulanlar olabilir. Geleceğin ne göstereceğine bakacağız. Benim tahminim, zaman zaman yüzeye çıkan dip dalgası olarak ifade ettiğim bu hareketin, söz konusu niteliklerini daha da belirginleştirerek süreceğidir. Son 15 yıldır yaşanan büyük kitle hareketlerinin gelişim eğrisine (yani sadece 'an'a değil sürece) baktığımda bunu görüyorum.

Tabii ki tamamlanmaktan henüz uzak. Hareketin temel sloganlarından birinde de vurgulandığı gibi “bu daha başlangıç”. Şimdi sırada büyük kentlerin çevrelerindeki yoğun işçi sınıfı ve yine büyük kentlerin varoşlarındaki işsiz ve yarı-işçi kitleler var. Bugün belki bu kitleler dinciliğin ve şovenizmin yoğun ideolojik hegemonyası altındalar. Ama ekonomik krizlere eşliğinde sistemin çelişkilerinin keskinleşmesi bu insanların da harekete -hem de ağırlıklarını koyarak- katılımını sağlayacaktır. Türkiye’nin devrim potansiyellerini toplaya toplaya ve sentezlerini yapı yapı geliştirecektir bu hareket.

Tabii bu söylediklerim konunun toplumsal (nesnel) boyutu. Bir de politik bilinç ve örgütlülük (öznel) boyutu var ki sanırım bu noktada ikinci soruya geliyoruz.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriyi gözeterak geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi’den nasıl faydalanmalı?

Haziran Ayaklanması’nın kendiliğinden bir siyasal niteliği ve kendine özgü bir örgütlülük biçimi vardı. Hareketin temel sloganı “Hükümet istifa” idi. Bu, “ağaçlar kesilmesin” talebinden çok daha yüksek bir politik düzeye hızla ulaşıldığını gösterir. Örgütlülüğü de yine kendiliğinden ve çoğumuzun yabancı olduğu Twitter vb. araçları kullanan pratiğe yönelik yöntemler eşliğinde yaşandı.

Hareket doğal olarak, alternatif iktidar talebi, merkezilik, derinlemesine örgütlülük gibi öncüler tarafından dışardan verilmesi gereken bilinç unsurlarından yoksundu. Ama bu kitlelerin değil, o bilinci vermesi beklenenecek örgütlü muhalif odakların zaafiydi. Söz konusu odaklar böyle bir bilinci harekete kazandıramadıkları gibi, mevcut kendiliğinden politik ve örgütlülük düzeyinin bile gerisinde kaldılar.

Hatta bazıları (özellikle Kürt hareketi) bırakın daha yüksek bir politik bilinç kazandırmayı, “Hükümet istifa” sloganından bile rahatsız olup kenara çekildiler. Haziran hareketinde nispeten öne çıkan iki örgütün, TKP ve TGB’nin sonraki süreçleri ilginçtir: TGB sönmülmek üzere ve kitlesel gençlik hareketi niteliğini yitirirken, TKP en az dört parçaya bölündü. Haziran Ayaklanması’nın yarattığı rüzgârı devam ettirmek iddiasıyla kurulan BHH gibi yapılar da bu iddialarının çok uzağında kaldılar ve giderek etkisizleştiler.

Bu konularda ayrıntıya girip çok şey yazılabilir (zaman zaman yazdık da) ama burada fazla uzatmayalım ve genel bir tespitle bulunmakla yetinelim; çünkü bu daha önemli.

Sorunu mevcut sol-sosyalist yapıların hazırlıksız yakalanmalarında, hareketin büyüklüğü karşısındaki zayıflıklarında veya tek tek odakların kendilerine özgü politik-örgütsel zaaflarında görmüyorum. Çünkü bu kadar çok sayıda ve farklı yapının hepsi de benzer konumda kalmışsa, daha derinde ve daha yapısal bir sorunla (aslında buna “sorun” değil de “durum” demek daha doğru olabilir) karşı karşıyayız demektir.

Dünya çapında sosyalizmin 2. dalgası (20. yüzyıl sosyalizmi de diyebiliriz) geri çekildi ve sona erdi. Türkiye özelinde 1960’ın ikinci yarısında başlayan sosyalizm dalgası da geri çekildi ve sona erdi. Bunun nesnel bir nedeni var: 21. yüzyıl dünyasının ve Türkiye’sinin, 20. yüzyıl dünyası ve Türkiye’sinden yapısal olarak farklı olması. Tıpkı 20. yüzyıl dünyası ve Türkiye’sinin, 19. yüzyıl dünyası ve Türkiye’sinden yapısal olarak farklı olması gibi... Bu sosyalizmler hataları ve sevaplarıyla bizim mirasımızdır, ama artık farklı bir dünya ve Türkiye’de yaşıyoruz.

Nasıl 19. yüzyıl Marksizmi 20. yüzyılı açıklamakta yetersiz kaldıysa, 20. yüzyıl Marksizmi de 21. yüzyılı açıklamakta yetersizdir. 19. yüzyıl Marksizmi, 20. yüzyıl Marksizmi ile

(özellikle Sovyet ve Çin pratikleri zemininde oluşan Marksizm) aşılmıştı ve sürekliliği sağlanmıştı. Bugün henüz bir 21. yüzyıl Marksizmi oluşturulmuş değil. Çünkü bunun gelişmesine zemin hazırlayacak devrimci pratikler henüz yeterli ölçüde oluşmuş değil.

Mevcut Türkiye sosyalist solu hâlâ 20. yüzyıl Marksizmi paradigması (hatta bazıları 19. yüzyıl Marksizmi paradigması) çerçevesi içinde kalarak varlığını sürdürmeye çalışıyor. İdeolojik, politik, örgütsel, çalışma ve eylem tarzı vb. her alanda... Dolayısıyla toplumun canlı malzemesinden (ve tabii sınıf mücadelesi ve siyaset arenasından) kopuluyor ve akıntıya kürek çekme durumu oluşuyor. Mevcut yapılar bu halleriyle toplumsal bir karşılık bulamıyorlar.

Son dönemde gerek dünyada gerekse ülkemizde yaşanan kitle hareketleri ve özellikle Haziran Ayaklanması, mevcut sosyalist örgütlerin yetersizliğini net olarak gözler önüne serdi. Ama aynı zamanda yeni bir bütünlüklü yapılanmanın nasıl olabileceğine ilişkin ipuçları da verdi. Hareket geliştikçe bu ipuçları daha da belirginleşecek ve bilinçlerimiz de açılmaya başlayacaktır.

Eskisi gibi yol alamayacağımızı bilelim ve bu hareketlerle hemhal olarak yeniyi oluşturmaya çalışalım. Haziran Ayaklanmasının önümüze koyduğu en önemli görev budur.

Bu bölümde yazdıklarım bir zihin jimnastiği olarak anlaşılmalıdır. Tartışılmaya, sorgulanmaya, gerekçelendirilmeye, derinleştirilmeye ve en önemlisi pratikte sınanmaya ihtiyacı var. Sadece bir durum tespiti yapmaya çalıştım.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Kendimi bu soruya hakkıyla yanıt verecek yeterlilikte görmüyorum. Sanat ve mizah gibi etkinliklerin genel toplumsal gelişmeyle bağlantılı ama kendine özgü gelişim mekanizmaları vardır. Bu alanlarda fazla bir birikimim yok. Dolayısıyla geliştirilecek uzman görüşlerini dinlemeye ve onlardan öğrenmeye ihtiyacım var.

Çok teşekkür ederim.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Fatih Yaşı

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Beş yıl öncesinin Haziran'ının tam da Türkiye Haziran ayında yeni bir seçime doğru giderken asıl olarak ifade ettiği şey, Türkiye toplumunun kendisine yönelik çok geniş kapsamlı, çok büyük boyutlu, çok güçlü bir toplumsal mühendislik projesine boyun eğmemiş olmasıdır. Türkiye toplumunun en az yarısı, ki bu yarının çoğunluğunu büyük şehirlerde yaşayan toplumun eğitilmiş kesimleri oluşturmaktadır, Türkiye'nin İslamcılık adlı çuvala doldurulmasına, Türkiye'ye İslamcılık adlı deli gömleğinin giydirilmesine itiraz etmiştir ve bu itirazın zirve noktası da Haziran direnişidir. Haziran, iktidar partisinin inşa etmek istediği rejime, kendi makbul vatandaşını, yani

kendi tebaasını yaratma hedefine, özgürlüklere, laikliğe, akla, aydınlanmaya, yani bu coğrafyanın iki yüz yıllık birikimine yönelik saldırısına karşı güçlü bir “dur” deme, set çekme iradesidir.

Haziran direnişi, sokaktan çekilme anlamında sona ermişse de, boyun eğmeme anlamında bir ruh olarak Türkiye’nin üzerinde gezinmeye ve fırsat bulduğunda da ete kemiğe bürünmeye devam etmiştir. 7 Haziran seçim sonuçları, sonrasında 16 Nisan referandumu ve şimdi de 24 Haziran seçimi... Evet, belki giderek sandığa ve seçime hapsolan bir ruh ama öte yandan en ufak bir gelişmede üzerindeki ölü toprağını atabilen, teslim olmama iradesini ortaya koyabilen bir ruhtur bu. Ve inanıyorum ki, zamanı geldiğinde, esas ait olduğu yere yani sokağa dönecektir.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterек geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi’den nasıl faydalanmalı?

Haziran direnişi, Türkiye solunun bu çaptaki bir toplumsal hadiseye nasıl hazırlıksız olduğunu gösterdi öncelikle. Kitle, sokağa solun sloganlarıyla ya da solun talepleriyle çıkmadı, tamamen kendiliğinden bir hareket vardı karşımızda. Öte yandan solcular, “flamalılar” da diyebiliriz, ideolojik-politik önderliği ele geçirip kitleyi bir program etrafında birleştiremediler belki ama şunu yaptılar: Olanca fedakârlıklarıyla, kitlenin en önünde yer aldılar, barikat kurmayı, direnmeyi, imeceyi, dayanışmayı örgütlediler, hem öğretiler, hem öğrendiler. İsyan sokaktan çekildikten sonra da solun Haziran’dan kendisine somut olarak pek bir şey aktaramadığını gördük. Denenmedi mi, eksikleri ve hatalarıyla da olsa denendi elbette ama bugün hala Türkiye solu Gezi’yi yaratan kitleden uzak, Gezi kitlesi de benzer bir şekilde soldan uzak duruyor. Bu ikisi arasındaki açının kapanması seçim

sonrası nasıl bir iktidar gelirse gelsin şart çünkü Türkiye toplumunu seçimden sonra, ekonomik kriz kaynaklı ciddi bir saldırı dalgası bekliyor. Yeni IMF programları, yeni kemer sıkma politikaları halkın önüne konulduğunda, sokak bir kez daha tek seçenek haline gelecek ve sokağa hazırlanmak, örgütlü bir toplum yaratmak bu yüzden kaçınılmaz bir görev olarak karşımızda duruyor.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Erken mi henüz bilmiyorum ama bir “Gezi sanatı”ndan söz etmenin pek mümkün olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Gezi’nin çekilmiş bir filmi, yazılmış bir romanı, sahnelenmiş bir oyunu var mı? Yok. Dediğim gibi belki henüz erkendir, belki Gezi henüz tarih olmadığı için böyledir ama öte yandan bu aynı zamanda bu iktidarın toplumu çürütmesinin sola yansıdığına da bir göstergesidir. Her alandaki çürüme ve çoraklaşma kaçınılmaz olarak sanata da yansımış ve bundan sol da kendisini kurtaramamıştır. Dolayısıyla, eğer bir çıkış havası yakalanmaz, bu iktidardan kurtulmaya dair umutlar yeşermese, bu çürümeden kurtulamayız. Sanıyorum ki Gezi sanatı, ancak Türkiye solunun yeniden yükseldiği, yeniden özgüvenini kazandığı ve kitlelerle buluştuğu bir toplu durumda ortaya çıkabilecektir. “Gezi mizahı” ise Gezi’nin öncesinden başlayan ve sonrasında da devam eden, zamanın ruhuna dair bir olgu, özellikle gençler arasında, çok zekice, çok yaratıcı esprilere rastlamak, hala mümkün.

Romantizm meselesine gelince, “dozunda” bir romantizmin kimseye bir zararı olacağını düşünmüyorum. Tutkular, arzular, öfke, özleme, bunların hepsi güzel duygular ve siyasetin, hele hele devrimci bir siyasetin olmazsa olmazları. Ancak bu romantizm, geçmişe yönelik bir tür nostaljiye dönüştürülüyor

ve bugün herhangi bir şey yapmamaya, elini taşın altına koymamaya gerekçe gösteriliyorsa, mümkünse bizden uzak olsun, biz de ondan uzak olalım.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Gaffar Yakınca

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Üzülerek ifade etmeliyim ki Gezi, bir isyan eylemi olma özelliğinden sıyrılarak kavramsal bir boyuta yükselemedi. Kavramsal boyutla kastım, sadece siyasi anlamda değil, edebi, düşünsel ve sanatsal anlamda da yeni üretimlere ilham kaynağı olma özelliğine kavuşmasıdır. Örneğin Ekim Devrimi özelinde “devrim” veya “ekim” kavramları tam olarak böyle bir yere denk düşer. Nitekim, bir kavram olarak Ekim’in ömrü de etkisi de siyasi anlamda devrimin kendisinden çok daha uzun, çok daha derin olmuştur. Diyelim ki bu Ekim Devrimi’nin siyasi başarısı ile ilgilidir, peki mesela hiç zafere ulaşmamış olan **Allande**’nin

direnişine, hepi topu iki ay yaşamış Paris Komünü'ne, **Franco** karşısında mutlak manada yenilen İspanyol devrimcilerine, yine bir yenilgi ile sahneyi terk eden Yunan İç Savaşının komünistlerine, basbayağı çalınmış bir devrim diyeceğimiz Portekiz'in Karanfil Devrimine ne diyeceğiz? Demek ki toplumsal hareketleri siyasi bir amil olmaktan öteye götürüp, onları bir takım çağrışımlar taşıyan kavramlar haline getiren şey, siyasi başarı ile doğrudan ilgili değil. Biz buna o hareketin moral gücü ya da “manevi derinliği” diyebiliriz. Toplumun çeşitli katmanlarında elde ettiği itibarın somutlaşması, ilkin sanata, edebiyata, felsefeye yansması, sonra zamana direnen yeni bir düşünce, bir tür “yüksek sembol” haline gelmesi...

Bu manevi derinliğin oluşması için zafer şart değil. Az önce verdiğim örneklerde olduğu gibi yenilgiler de bir hareketi kavramsal düzeye taşıyıp böylesi bir moral güçle teçhiz edebilirler. Politik anlamlarından bağımsız olarak söyleyeyim, mesela Kızıldere direnişi, Prag Baharı, Fatsa deneyimi veya Türk mitolojisindeki Kürşad İhtilali... Bunlar çok açık yenilgiler olmasına rağmen uzun soluklu bir moral gücün de dinamosu olmuşlardı. Dolayısı ile bir hareketin asıl yenilgisi bu kavramsal düzeye yükselememesidir. Bir siyasi görüş, bir toplumsal hareket polis karşısında değil, tarih karşısında yenilir veya zafere ulaşır. Bu bağlamda Gezi de yenilmiştir çünkü kendi ruhunu, kuşaklar boyu yaşayacak bir üst kavrama, kendi deneyimini abide bir anlatıya dönüştürememiştir.

Gelecekte ne olur sorusunun yanıtı da buradadır. Gelecekte Gezi'nin etkilerinin ve anlamının tamamen yiteceğinden veya bugün olduğu gibi siyasi manipülasyonun ucuz bir aracı olarak zaman zaman kullanılıp rafa kaldırılacağından endişe ediyorum. Zaman çok hızlı akıyor, dünyanın değişimi çok hızlı ve maalesef Gezi diye ifade ettiğimiz “şey” ne kendi kurumsallığına sahip ne de demin izah etmeye çalıştığım biçimde bir kavramsal düzeyi temsil ediyor.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriyi gözeterak geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Gezi'nin hemen ardından, onun yıkıcı etkileri olacağını, tüm siyasi odakların buna göre konumlanmaları gerektiğini söylemiştik. Bu adeta bir doğa kuralı gibi nettir. Büyük bir siyasi dalga, herşeyden önce “büyük bir dalgadır” ve onun üstüne çıkamazsanız altında kalırsınız. Büyük dalgalar kaçıp saklanabileceğiniz, kafanızı kuma gömebileceğiniz alanlar bırakmazlar. Oysa Türkiye solu uzunca bir süredir kafası kumun içinde yaşıyor. Gövdenin durumu daha vahim, Çay bahçelerinden konferans salonlarına, savrulmuş bir gövde idi bu, Gezi'den sonra birahanelere, meyhanelere doğru yol adı. Ne zaman ayılacak da dalgaya hükmedecek?

Maalesef söylediklerimizde haklı çıktık, Gezi'nin sol üzerindeki etkileri son derece yıkıcı oldu. Düşünsenize, onlarca yılı “yüksелеcek toplumsal bir dalgayı alarak devrimci duruma yürüme” planları ile geçirmişsiniz ve o dalga geldiğinde aslında neredeyse sıfır hükmünde olduğunuzu görüyorsunuz. Devrimci örgütler, sol yapılar bırakın bu dalgayı örgütlemeyi adeta o dalganın arkası sıra savrulup darmadağın oldular. Fiziksel bir dağılma dan ziyade, inanca/ülküye dair bir erozyon söylüyorum. Birincisini toparlamak nispeten kolaydır, ama ikincisi er ya da geç ahlaki bir çürümeye ve yok oluşa gider. Gezi'nin yıkıcı etkisinden korunabilmenin tek yolu sağlam bir özeleştir i inşa edebilmektir. Böyle bir geleneği hiç olmayan yapılardan bir anda o noktaya gelmelerini bekleyemezsiniz. Ama bırakın sağlıklı işleyen bir özeleştir i mekanizması kurmayı, o yönde bir eğilim bile gözlenmedi. Sebeplerine girmek istemiyorum, ancak ileriye yönelik atılım fırsatları, örgütlerin kendi küçük gövdelerini korumak için gösterdikleri reflekslerin arasında

kalıp boğuldu. “Yeni arayışlar” için yola çıkan kimi gruplarsa -büyük oradan düşünsel yetersizlik sebebi ile- siyasi olarak, hatta içlerinden bazıları ideolojik olarak akamete uğradı.

Gelecek dönemde bir mücadele hattı örmek amacı ile hareket edecek insanlar, mutlaka bu ezilmeyi değerlendirerek yola koyulmalılar. Bunun adını koyalım, bu “büyük yenilgidir”, “bizim büyük yenilgimiz”. Bu yenilginin sebebi savaştığımız güç değil, bizzat biziz, bizim kendi zayıflıklarımız, kendi eksikliklerimiz. Şunu düşünün: Boğaziçi Köprüsü’nden yüz bin insanı yürüterek Taksim’e getirmişsiniz. Aradan beş yıl geçmiş ve seçimlere girebilecek, bir cumhurbaşkanı adayı çıkarabilecek kadar bile gücünüz yok, toplumsal karşılığınız yok. Sadece bu bile bizim en önce büyük yenilgi üzerine düşünmemizi gerekli kılıyor.

Peki Gezi’nin kendisinde ileriye taşınacak deneyimler yok mu? Tabi ki var. Gezi’yi bir tür komün deneyimi gibi de okuyabiliriz. Dayanışmanın, kardeşliğin ve eşitliğin hüküm sürdüğü bir kaç gün. Silahlara karşı kitap okunan, ekmeğin suyun paylaşıldığı, gaz bombalarına karşı insanların birbirine siper olduğu, kedi köpeğin canı için kendi canını riske atan insanların ortaya çıktığı bu bir kaç gün altın değerindedir. Ancak bunlara fikri bir maya katmadığınız, *ideanın* ruhunu üflemediğiniz sürece önce materyalize olmaları sonra da buharlaşmaları kaçınılmazdır. Bunun için daha yüksek bir düzeyde tartışmaya, daha çok düşünmeye, daha çok yazmaya ve üretmeye ihtiyacımız var.

Ve en önemlisi de ciddiye almaya ihtiyacımız var. Bir örnek vereyim, Yeryüzü İftarları, ilk başta bizlere, solun klasik etiği içinde büyümüş insanlara tuhaf görünen bir işti. Ben de bu girişimi, üzümlere itiraf edeyim, küçümsemiştim. Oysa bugün baktığım yerden Gezi’nin ürettiği en önemli deneyimlerden biri olduğunu, ne kadar buralı ve ne kadar insani bir hamle olduğunu görüp takdir ediyorum. Devrimi devrimciler yapar ve ancak kalıp yargılarımızdan sıyrılarak bir devrimci hüvviyetine

erişebiliriz. Gezi'nin hala keşfedilmemiş, anlamlandırılmamış pek çok yönü olması bizim için bir şanstır. Umarım bu şansı heba etmeyiz.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Gezi sanatı diye bir şey hiç olmadı. Duvarlara yazılan bazı cin fikirleri ve eski şairlerimizden aparma sözleri sanat sayacaksınız, evet işte bu kadar diyebiliriz. Ancak sanatsal anlamda Gezi'den geriye kalan kocaman bir sıfırdır. Bir de mesela on dakikasını izlemeye tahammül edemeyeceğiniz garip temsiller var, bunların bir ayağı Halk TV'de öbür ucu HDP çevrelerinin organizasyonlarındadır. Yazanı, oynayanı herşeyi bir iki tane şöhret isim olan bu işler, bir tür “uyduruk mucizelerle para kapma numarası” gibi, tüm Anadolu'yu turlayıp solcuların gazını alma işlevi görüyorlar.

Elimizde kalan kıl, tüy, hıyar, dana, bardak gibi “sempatik” isimleri olan, içerikleri gayet tartışmalı sayısız dergi, şu söylediğim ucuz temsillerle ortaya çıkan birkaç “muhalif” şöhret ve bol bol atılan tivitler.

Türkiye sanatsal açıdan geri bir ülkedir. AKP döneminde bu iş daha da acıklı bir hal aldı. Gezi isyanında sokaklara çıkan gençlerin büyük çoğunluğu hayatlarında bir kez olsun operaya gitmemişler, bir resim sergisinde bulunmamışlar, klasik romancıların, bestecilerin büyük bölümünden bihaberler. Nasıl bir sanat alıcısı ya da sanat üreticisi olacaklar ki? Ülkenin genelini kasıp kavuran sanatsal kuraklığa Gezi'nin bir çözüm getirebilmesini beklemek saflık olurdu. Hepimiz az çok o saf hülyayakapıldık, ama artık uyanmazamanı. Ve becerebiliyorsak, bizden daha genç olanları uyandırma zamanı.

Mizah konusuna gelince, Gezi mizahı dediğimiz şey artık tamamen kabak tadı vermiş bir tür laf sokma aktivitesinden

ibaret gibi görünüyor. Çok zekice işler yapılıyor, sosyal medyanın doğrudanlığı sayesinde en tepelerdeki insanlara bile “laf sokuluyor”. Ancak unutmayalım, sürekli zekayı kullanmak aynı zamanda ileri derece bir cehalete işaret eder. Gezi mizahı denen o duvar yazıları, o tivitler benim nazarımda çok zeki ama aynı zamanda zır cahil bir grup insanın nefes alabilme çabasıdır. Bu insanlara nefes alabilecekleri yeni mecralar ve yeni bir dil sunmadığımız sürece giderek arabesk, kaba saba bir hal alması kaçınılmazdır.

Haziran

Zeki Gümüş

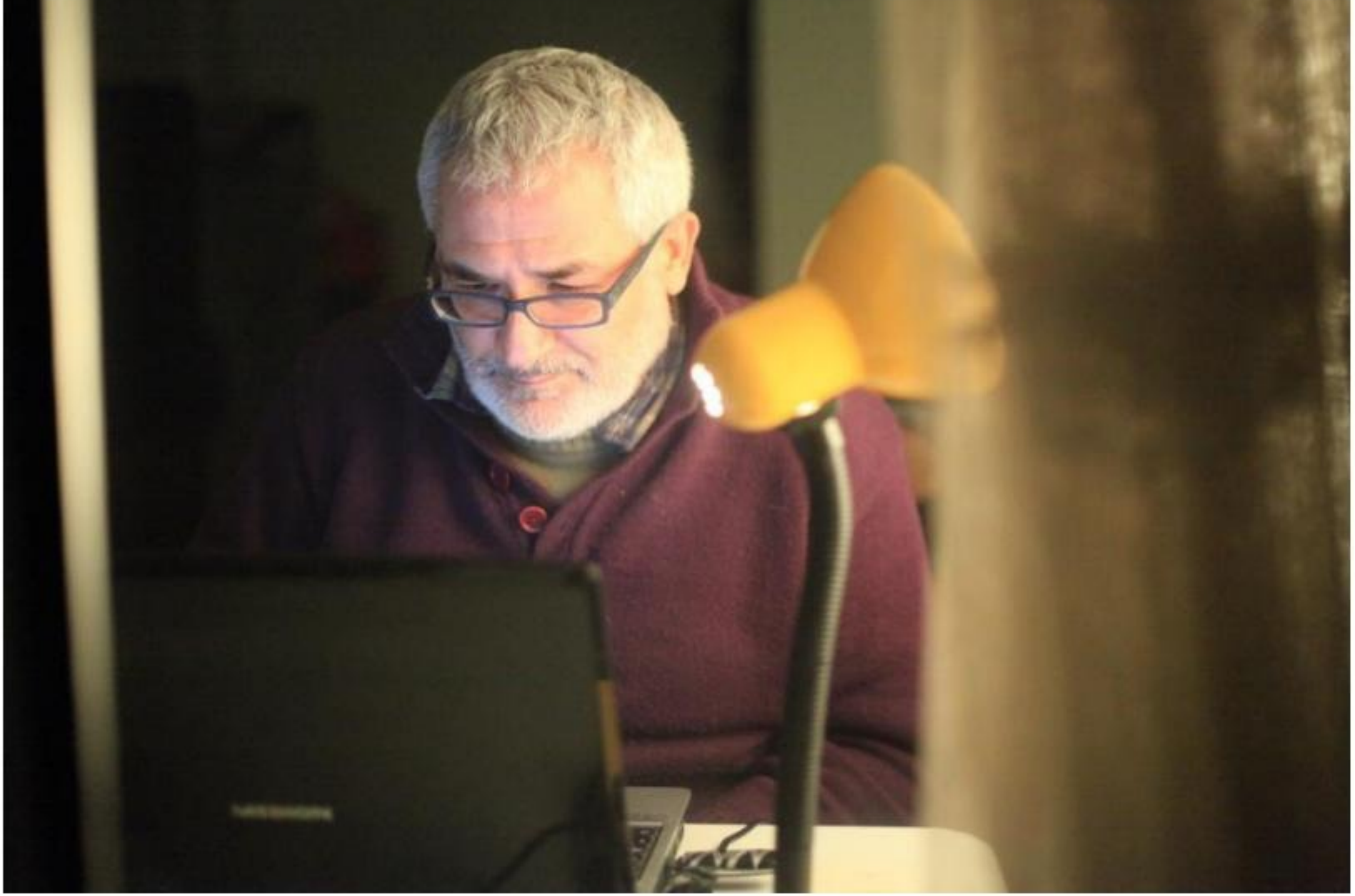

az kaldı zaman
gülmenin yasaklandığı ülke de
gülücükler yeşerteceğiz
umutla bekle Haziran

Fotoğraf: Zeki Gümüş

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Haldun Çubukçu

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

“Gezi Parkı” yanlış ifade. Ben de yanlışımın düzeltilmesini o günlerde **Seyyit Nezir**’e borçluyum. Cumhuriyet’in henüz taşlaşmaya başlamadığı o dönemde ‘yabancı’ park kavramına karşı “gezi” terimi yeğlenmişti. Taksim Gezisi’ydi doğrusu. Ve hatta “millet bahçeleri” de o zamandan kalmadır.

Asıl bağlamımıza gelirsek; gezi nedenselliği içinde onun imlediği şeyleri kat be kat aşan Cumhuriyetçi bir refleks, itiraz ve isyan söz konusuydu, onun için de Gezi ile sınırlamak yerine Büyük Haziran Ayaklanması’ndan ya da direnişinden bahsetmek, öyle nitelemek daha doğrudur.

Neye karşılık geliyordu bu ayaklanma?

Çok net biçimde, Cumhuriyet'i özleme ve sahiplenme duygusuna karşılık geliyordu, laiklik talebine, demokrasi özlemine...

Diyorum ya, başlangıçtaki dürtü, etmen her ne idiyse de, velev ki "yeşil sahiplenmesi" olarak eko politik bir itirazdan başlasın onu çok çok aşmış, Türkiye'nin başlıca metropollerinde büyük kitle isyanına dönüşmüştür. Başlangıçta – bahçeli tarafından sokaklardan çekilmeden önce Ülkücülerin katılımı, örneğin Ankara'nın Gazi mahallesinin ayaklanışındaki rolleri, Fenerbahçe ve Beşiktaş başta olmak üzere büyük kulüplerin taraftar kitleleri, yani kentlileşmiş kitleler, burjuva demokratik - güncel karşılığı ise Cumhuriyet devrimi- özlem ve bilinçlerinde önderliksiz, örgütsüz, kendiliğinden devrimci bir halk hareketiyle ayaklandılar.

Somut bir askeri destek alınsaydı, iş nereye giderdi; bir spekülasyon konusu ve zihin jimnastiği sorusu olarak dursun.

Tarihe çok önemli bir kayıt düşelim: Olmayan tek sınıf, işçi sınıfı idi. İşçi sınıfı Türkiye'de de dünyadaki hayat dışı kalmışlığını bir kez daha göstermiş oldu. Bu da başlı başına bir çözümleme ve tartışma konusu olarak dikkatlere sunulmalı derim.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözetererek geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Gezi ya da Haziran Ayaklanması artık tarihin ve anıların konusudur. Sadece bir tek kalıcı ders çıkarmak mümkündür: Hiç beklenilmeyen anda, en umutsuz zamanlarda kitleler ayağa kalkabilir ve o devrimci kitle artık devrimci burjuvazidir.

Ancak o ayaklanmanın bütün radikalliği, özlemleri bizzat yine aynı kitlenin politik adresi CHP tarafından en fırsatçı biçimde berhava ediliyor ve içerikler boşaltılıyor. Uzlaşma “kültürü” içinde gereklilik, idare-i maslahatçılıkla sönmölendiriliyor. En olumsuz olay bu, beş yıl sonra.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Elbette sanat için esin kaynağı olan her kitle olayı (ya da her olay) eğer gezi türü bir özgünlüğe sahipse başka bir fırsat / esin matrisinde değerlendirilebilir.

Fırsatçı karalamaları bir yana bırakırsak bu sürecin romanı, oyunu, senaryoları yazılmış mıdır? Filmleri çekilmiş midir? Ya da balesi, müzikali, şarkısı, türküsü var mıdır?

Öyleyse ya sanatçı birikimimiz yetersizdir, çapsızdır; ya da kitlenin Haziran Ayaklanması temelli sanat talebi. Bence ikisi birden ve ama daha çok ikincisi.

Onun için Gezi’yi romantikleştirmenin de hiçbir sakıncası yoktur.

Geçmişte oldu bitti ve asla bir daha yinelenemez.

Kendi adıma bir müzikal metni çalışması içindeyim, romantikleştirmeye özen gösteriyorum; sanırım şiirini yitiren bir toplumda diyalektik ve tarihsel materyalizmin kılavuzluğundaki metinler o romantizm sayesinde etki gücü bulabilirler ancak.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Kaan Arslanoğlu

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Gezi ya da Haziran Direnişi o günlerde ve izleyen aylarda herkes gibi bende de coşku ve umut yaratmıştı. Ne var ki çekinceli bir coşku ve umuttu bende. Geziye katılan her kanattan muhalif kitlenin belli bir niteliği, düzeyi vardı. On yıllarca toplumsal hareketlerin içinde yer almış ve onları izlemiş, incelemiş biri olarak, katılan kitlenin ortalamasını biliyordum, katılan grupların düzeyini de... Gezi öncesi her bakımdan durum hiç parlak değildi. Bilinç düzeyi açısından, siyasi kavrayış açısından, hatta özveri ve cesaret açısından. Bunları tek tek irdelemek uzun konu. Ne var ki Gezi hareketi çok olumlu bir hareketti pek çok bakımdan. Bir sıçramaydı her açıdan. Sonu sönük bitti. Aynı düzey ve siyasi kavrayış eksikliğinden. Yine de sonraki aylarda düşük olasılık da olsa

bu sıçramanın ardıllarını beklemek gerçekçiydi. Yüksek olasılık gerçekleşti ve Gezi'ye katılan kitle ve gruplar, öncesindeki hallerine geri döndüler. Bu bakımdan Gezi'yi güzel bir düş olarak görüyorum bugünden baktığımda. Tekrar, daha iyisi gerçekleşebilecek bir düş. Ama yine de düş. Başka deyişle Gezi'ye önemli bir anlam yüklemiyorum. Gezi'ye katılan gruplar (hemen hepsi) de siyasi söylemlerindeki her zamanki yalan yanlış sallamaları ve ajitasyonları dışında, Gezi'ye gerçek bir ciddiyet yüklemiyorlar. Eğer yükleseler Gezi'deki, o bir aylık dönemdeki siyasi duruşa özlem duyarlar, ona yaklaştırmaya çalışırlardı. Oysa hepsi Gezi öncesi duruşlarına geri döndüler üç-beş ay içinde. Kürtçü olan Kürtçülüğe, Kürtçü yardakçısı Kürtçü yardakçılığına, fanatik ulusalcı fanatik ulusalcılığa, küçük fırsatçı komünist küçük fırsatçı komünistliğine... Gezi gelecekte de o kısa dönemli olumlu ruhundan geriye pek az iz bırakacak...

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözetererek geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

İlk soruda epeyce anlatmaya çalıştım. Bu hareket kendiliğinden ve bağımsız bir kitlesel hareketti. Siyasi kişi ve gruplar katıldılar, katkıda bulundular, gelişmesini sağladılar. Ama ne motor güç örgütlü siyasi yapıları, ne de önder güç. O dönem gereği gibi bu kitlesel hareketi yönlendiremeyen gruplar, ateş söndükten sonra zaten bundan hiçbir güzel şey çıkaramaz. Nitekim çıkaramadılar. Çıkarmaları da bu yapıları ve bu bakışları ile mümkün değil. Bunu anlatmak da uzun konu. Sayfalarca hatta kitaplarca anlattık. Biz gerçeği yazıyoruz. Ne varsa, ne görüyorsak, ne oluyorsa onu yazıyoruz. Nedenlere inmeye çalışıyoruz. Ondan, bundan, benden, kitleden, Gezi'den... Hiçbir şeyden olumlu etkilenmez bu siyasi yapılar. Olmayacak

şeyler hakkında, 38 yıldır hiçbir izi görülmemiş şeyler hakkında konuşmayalım.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Gezi’nin pek çok olumlu yönü vardı ve pek çok solcudaki muhalifte (ben dâhil) hoş duygular ve coşku yaratmıştı demiştik. Olumsuz nitelikliklerinin en önemlisi anti-kapitalist, düzen karşıtı bir hareket olmamasıydı. Bir diğeri katılan önemli sayıda yoksula karşı yoksullardan yana, yoksul yandaşı bir hareket olmamasıydı. Daha çok bir öfke patlamasıydı. İktidarın görülmemiş küstahlığına ve kışkırtmalarına karşı bir patlama. Biraz da yaşam biçimi savunusu, başkaldırısıydı. Bu yönlerine de saygı duymak lazım ama bu bizim geleneksel solun bildiği tarzda gerçek bir başkaldırı değildi. Üretimi hiç değilse tüketimi durdurma anlamında pek zayıftı. İş yerlerine, semtlere dayanma anlamında zayıftı. İktidar bu anlamda önce ne oluyoruz, dedi; korktu, sonra korkusu yatıştı. Niye? Direnişin bu derin niteliği zayıf olduğu için. Sonra da zaten iş tavsadı ve söndü.

O günlerdeki heyecan içinde birçok kişi gibi ben de o duvar yazılarına, resimlere, hareket içindeki Gezi sanatına hayranlık duydum. Birçokları gibi ben de övdüm. Muhalefet orantısız zekâ kullanıyor falan... Ben de dedim. Ama şimdi baktığımda belli bir nitelik ve düzeyden kaynaklanmayan toplumsal hareket içindeki zekâ çakmaları, kıvılcımları olarak görüyorum. Bundan bir nane çıkmazdı, üç beş ay içinde gerçeği tam anladım, nitekim hiçbir şey çıkmadı. Şu anda sol ve muhalif kesimlerin siyasi kavrayışı ne kadar ilkelse, sanata kültüre bakışları da o ölçüde geri. Hatta Gezi’den de daha kötü durum.

İnsanların ne okuduğuna bakmak gerek. Fransız Devrimi, Ekim Devrimi veya Türkiye’de kurtuluş devrimini yapan kadrolar devrim öncesi ne okuyorlardı? Ne okuyorlarsa devrimleri de öyle olmuştu. Gezi’yi yaratan kitle ve kadrolar Gezi öncesi ne okuyorlardı? Ne okuyorlarsa veya ne okumuyorlarsa Gezi de öyle oldu ve sonrası da öyle olacaktır.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Kurtuluş Kılçer

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Ülkemiz tarihinin en büyük direnişlerinden biri oldu. Milyonlarca insanın katıldığı, ilerici, yurtsever, cumhuriyetçi toplumsal kesimleri ifade eden büyük bir halk hareketinin adı olarak konmalı Haziran Direnişi. İşçi sınıfının 15-16 Haziran kalkışması Türkiye siyasi tarihinde bir dönüm noktasıydı. Haziran Direnişi de benzer bir şekilde ülkemizin ilericilik mücadelesinin önemli bir halkası.

Haziran Direnişi, halkımızın gericilik, yobazlık, baskı başta olmak üzere sermaye gericiliğine asla diz çökmeyeceğini göstermiştir. Haziran Direnişi, ne olursa olsun boyun eğmeyeceğiz diyen bir toplumsal direncin ifadesidir. Bu anlamıyla, şunun

rahatlıkla söylenmesi gerekir ki, Haziran Direnişi, bu topraklarının ilerici birikiminin nasıl bir potansiyele sahip olduğunu fazlasıyla göstermiştir. Sermaye sınıfının, sermaye devletinin bütün olanaklarla teslim almaya çalıştığı bir tablo düşünün ve bu tabloya direnen büyük bir toplumsallık. Bu toplumsallık, dönemsel değil, tarihsel bir birikime, toplumsal bir zemine ve maddi bir gerçekliğe sahiptir.

Tam da buradan, memleketimizin geleceğinden umut kesmek, yakınmak, söylenmek, karamsarlık üretmek bu maddi gerçeklikle bağdaşmayan bir durum yaratır. Haziran Direnişi, ülkemizin ilericilik mücadelesinde, eşitlik mücadelesinde, özgürlük mücadelesinde sağlam bir zemine sahip olduğumuzu gösterir. Gelecekte de basacağımız zemin budur ve bu zemin Türkiye sosyalistleri açısından mücadele zeminidir. Önemli olan bu potansiyelin düzenin sahte umutlarıyla değil gerçek solla buluşmasını sağlamak ve emekçi dinamiği ile buluşturulmasıdır.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterak geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Türkiye devriminin geleceğine ışıktır, çok açık. Ülkemizde eşitlik, özgürlük, kardeşlik mücadelesi ve bu anlama gelmek üzere Türkiye Devrimi, başta emekçiler olmak üzere büyük bir halk hareketinin omuzlarında yükselecek. Haziran Direnişi'nde bir halk hareketinin burjuva düzeni nasıl sarstığını, örgütlü bir halk hareketinin neleri başarabileceğini, bugün düzen siyasetinin oyunlarını nasıl bozabileceğini, siyaseti düzen partilerine sıkıştırmanın bir yerden sonra karşılık yaratmadığını ama halk hareketinin neden etkili olacağını somut olarak göstermiştir. İşin bir boyutu bu.

İkinci boyutu ise, Haziran Direnişi'nin milyonlarca insanın katılımına ve desteğine rağmen, gerici AKP iktidarını sarsmasına rağmen neden deviremediğinin sorgulanmasıdır. Bize göre, örgütlü işçi sınıfının bir sınıf olarak tavrını ortaya koyamaması, bu halk hareketinin ileriye taşınamamasındaki en büyük eksiklik. Haziran Direnişi, işçi sınıfının genel greviyle buluşturulmalıydı. Buradan şunu da söylemek gerekir; dünyada kitle hareketlerine ve devrimler tarihine baktığımızda emekçi sınıfların ayağa kalkması zorunludur. Biz komünistler açısından bu temel doğru bir kez daha Haziran Direnişi'nde karşımıza çıktı. İşçi sınıfının, örgütlü bir sınıf hareketinin merkezinde durduğu bir halk hareketinin neleri başaracağını varın siz düşünün.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Öncelikle Gezi’yi romantikleştirmek gibi bir düşünceden çıkalım. Gezi ne özgündü ne de tarihsel olarak istisna. Bütün kitle hareketlerinin arkasında yatan siyasal mücadele, toplumsal mücadele eninde sonunda bir sınıf mücadelesinin dolayımıdır. Bu açıdan Gezi’yi özgün bir yere koymak yerine ülkemizdeki ilerici mücadelelerinin bir halkasına yerleştirmek en doğrusu. Daha çok Geziler göreceğiz ve daha çok yaratıcı sanatla karşılaşacağız. Romantikleştirmeye hiç gerek yok çok gerçekçi olalım ve bu bizim tarihimiz olarak geleceğe taşınacak. Gezi sanatı ya da Gezi mizahı olarak kodlanan nokta, eninde sonunda bir mücadele sonucudur. Mücadele ederseniz üretirsiniz, mücadele ederseniz bunun romanı, öyküsü, şiiri yazılır, fotoğrafı, sineması çekilir. Örneğin sorunuz üzerine, ben de buradan küçük bir duyuru yapmak isterim. Gezi ile birlikte 12 Eylül sonrası sosyalist bir mücadeleyi anlatan bir roman çıkacak yakında. Bir yoldaşımız da tam bu sorunun

yanıtını verecek, bizim açımızdan değerlendirecek bir kitap yazdı. Yakında okuyucu ile buluşacak.

Gezi bu mücadelenin önemli bir uğrağıdır ancak bundan ibaret değildir. Sınıflar mücadelesinde, mücadeleler ileriye çıkar, geriye çekilir, bir an patlar... Bunu bir süreklilik olarak görmek en doğrusu... Gezi, bu ülke topraklarına güvenimizi ispatlamıştır. Bu anlamıyla buradan geriye dönük bir “romantikleştirme” değil geleceğe dair mücadele silahı çıkartmak gerek. Gezi direnişinde ortaya çıkan mizah ya da sanatı da bu anlamıyla ülke topraklarımızın mücadele zenginliğinin paha biçilmez değerleri olarak görmek gerek. Umutluyuz, Haziran Direnişi ortada. Umutluyuz ve şöyle diyoruz; bu daha başlangıçtı...

Bu Daha Başlangıç

Zeki Gümüş

rantiyeci kışlacı
 takiyeci kapitalist
 ağaçları kesiyordu
 yetiştirdi geziciler
 rengarenk çadırları
 gece ateşle
 yakıldı umutları
 yerlerde kitaplar
 divanda yumruklar
 buluştu dostlarla
 durdur durdurabilirsen
 eller gözler
 dalıyorum acılara
 tomadan sıkılan
 patlayan gazlar
 akan yaşlar

yetti ya yetti
bıktım artık
haydi defolun
gün gelecek
güneş batmayacak

zıpla zıpla
zıplamayan
tayyare olsun
zıpla zıpla
zıplamayan
öyle olsun

alkış gençlere
alkış çarşıya
alkış annelere
alkış halkıma

Fotoğraf: Zeki Gümüş

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra
Nevzat Evrim Önal

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Haziran Direnişi, Türkiye halkının önemli bir kısmının ülkeye giydirilmeye çalışılan ideolojik deli gömleğine “Hayır” demesiydi. Bu yüzden “ayaklanma” değil “direniş” olarak tanımlanması gerekir. Harekete geçerkenki amacı bir şeyler yapmak değil, AKP ve **Tayyip Erdoğan** gericiliğine bir şeyleri “yaptırmamak”tı. Tekil ve somut örnekler üzerinden bakılırsa başarısız olduğu düşünülebilir, ama Haziran Direnişi aynı zamanda Türkiye’yi AKP ve Erdoğan tarafından krizsiz ve sorunsuz biçimde yönetilemez hale getirdi. 2013

Haziranı'ndan bu güne ülke siyasi krizden hiç çıkmadıysa, AKP yıktığı cumhuriyetin yerine yenisini kuramadıysa, dinci gerici ideolojik-politik yapılanma istikrar ve yerleşiklik kazanamadıysa bu Haziran Direnişi'nin sayesinde.

2013 Haziranı'nda sokaklara akan kitleler bir düzen değişikliği talep etmiyorlardı ama talep ettikleri uygar, insanca yaşamın Türkiye'de, özel mülkiyet ve emek sömürüsüne dayalı bir ekonomik sistem olan kapitalizm koşullarında kurulması mümkün değil. Bu yüzden Haziran'da yükselen özgür ve aydınlık bir ülke talebi gelecekte kesinlikle sosyalizm mücadelesiyle buluşacak. Bugün ifade ettiği de, gelecekte ifade edeceği de, önemi de budur Haziran'ın. Türkiye kapitalizminin uygarlık sınırlarının ne kadar dar, ama Türkiye'nin emekçi halkının uygarlık talebinin ne kadar büyük olduğunu göstermiş olmasıdır.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterек geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

Tek tek her özne hakkında değerlendirme yapmam herhalde beklenmiyordur. Düzen solu, CHP ve HDP, kendi gerekçeleriyle uzak durdu Haziran'dan. CHP, AKP'nin Türkiye'de gerçekleştirdiği dönüşümü benimsemiş, dinselleşme başta olmak üzere çok boyutlu gericileşmeyi kabullenmiş ve parti ideolojisini buna uyarlamıştı; Haziran'da ayaklanan kitlenin laik, cumhuriyetçi, özgürlükçü talepleri karşısında dehşete düştüler ve Haziran'ı bir an evvel bitmesi gereken bir tehlike olarak gördüler. HDP ise AKP ile ortak paydası İslamileşme olan bir müzakere yürütüyordu hatırlarsanız. Newroz'da Öcalan'ın "İslam bayrağı altında kardeşlik" temalı mektubu okunmuştu. Gezi'nin direksiyonuna oturamayacaklarını anladıklarında "darbe

gördüler”, “Erdoğan’ı Gezi’de kurtarmakla” övündüler. Sonra da aynı AKP tarafından korkunç bir operasyona uğradılar. Şimdi, hangi yüzle bilmiyorum, #GeziSandıkta diye etiket açıyorlar.

Devrimci sol için ise kabaca bir genelleme yapmak şöyle mümkün: Bu boyutta ve kendisi devrimci değil reformcu nitelikte bir halk hareketi, devrimci öznelerde iki sonuçtan birini doğurur. Yahalkti hareket potansiyelinin bir göstergesi olarak alır ve kendi devrimci ideolojinizi harekete yaygınlaştırmaya, ona öncülük etmeye çalışırsınız; ya da hareketin nicel boyutu karşısında paralize olur ve kendi düşüncenizi eğip bükmeye başlarsınız. Devrimcilik iddiasındaki bir örgüt ne zaman kendi düşüncesini kamuoyu beklentilerine uydurmaya çalışsa (buna “gövdeyi cekete uydurmaya çalışmak” benzetmesi yapabiliriz) düzene eklemlenir. Bugün pratik karşılığı ya CHP ya HDP’ye yamanmaktır (hatta görebildiğim kadarıyla **Ali Koç**’a karşı da boş değiller) ve bu partilerin ikisi de Haziran kaçkıdır, sadece Haziran günlerinden değil, Haziran’da halkın yükselttiği taleplerin de kaçkıdır.

Haziran ruhu diye bir şey varsa, ki o günleri yaşamış biri olarak kolaylıkla söyleyebilirim ki vardı, ancak kendisinden daha ilerisini talep edenler tarafından yaşatılabilir. Üyesi olduğum Türkiye Komünist Partisi’nin o gün de, bugün de yapmaya çalıştığı budur.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Benim görebildiğim kadarıyla devrimci siyasette romantizm, bir sürü büyük iddialar ortaya attıktan sonra günün sonunda daha ileri değil daha geri siyasi pozisyonda karar

kılmayla sonuçlanıyor. Bir büyük halk hareketini hakkıyla selamlamak yerine “Gezi goygoyculuğu” yapmanın siyasetteki karşılığı gidip sosyal demokrasinin kuyruğuna takılmaktır. Bu bize uzak olsun.

Gezi mizahı konusu ise biraz daha karmaşık. Haziran Direnişi’nde sokağa çıkan toplumsal kesim, karşısında sokağa çıktığı dinci gerici siyasetin alıcılarına göre çok daha kentli ve eğitilmişti. Bu, doğal olarak, direnişe çok güçlü bir hiciv içeriği kattı. Başlangıçta etkiliydi de; “korkma la biziz, halk”, “o son birayı yasaklamayacaktın”... Bunlar hareketin politik doğrultusunu iyi ifade eden, dolayısıyla güçlendiren sloganlardı. Ne var ki, sonuç alamayan şeyler tekrarlandıkça sadece bayatlamaz, aynı zamanda çürür. Haziran günlerinde o kadar etkili olan hiciv, insanlar tekrar evlerine kapanıp bilgisayar başına, sosyal medyaya dönünce narsist, sinik bir bataklığa dönüştü. Diktatörler ve dogmatik ideolojiler kendileriyle dalga geçilmesinden nefret eder ama dalga geçildiği için devrilmiş diktatör de, yıkılmış dogma da bulamazsınız. Mizah, harekete geçiriyorsa değerli, gaz alıp pasifize ediyorsa zararlıdır.

Sanata gelirsek; “Gezi Sanatı” diye bir akım ya da bir döneme dair kitlesel sanatsal üretimden söz etmemizin mümkün olmadığını düşünüyorum. Ama bu boyutta bir toplumsal çalkantı doğal olarak sanatsal üretime de yansdı ve sanatın sanat için değil toplum için yapılan bir yaratıcı faaliyet olmasının ötesinde, sanatın temel itici gücünün de toplumun kendisi, onun devinimleri olduğu yönündeki tarihsel materyalist tezimiz bir kez daha doğrulandı. Tek bir örnek vereceğim: **Fazıl Say**’ın *İlk Şarkılar* ve *Yeni Şarkılar* eserleri. İlkinin yayınlanma tarihi 2013 Haziran, ikincisinininki 2015 Mart. *İlk Şarkılar*, Haziran’ı doğuran ve Say’ın mahkeme koridorlarında yakından tecrübe ettiği toplumsal gerilimden doğmuştu ve kavga dolu, umut dolu, akıl doluydu. Derin olmaya çabalamadan çok ama çok

derindi. *Yeni Şarkılar* ise toplumsal hareket enerjisi tükenip geri çekilirken üretilmişti ve o hareketin ardından gelen yorgunluğun, altı boş büyük sözler ve küçük eylemlerle kuyruğu dik tutma çabasının, umutsuzluğun müziği idi adeta. Temalar çok daha umutlu seçilse de, eserin her notasına sinmişti bu his. Öyle ki, *İlk Şarkılar*'daki *Sardunyaya Ağıt*, *Yeni Şarkılar*'daki *Göğe Bakma Durağı*'ndan çok daha coşkulu ve umutluydu.

Çıkartılacak ders şudur: Bugünkü kültürel ve sanatsal çölleşmeye bakıp umutsuzluğa kapılmak anlamsız ve önüne at bağlanmamış araba niye yürümüyor diye üzölmeye benziyor. *Enternasyonal*'ler, *Varşavyanka*'lar durup dururken bestelenmedi; *Ana* veya *Çanlar Kimin İçin Çalışıyor* durup dururken yazılmadı, *Potemkin Zırhlısı*, *Çapayev* durup dururken çekilmedi. Toplum harekete geçtiğinde, bu kez daha iyi bir dünya, daha uygar bir ülke için direnmekle yetinmeyip ayaklandığında, bunun tetikleyeceği sanatsal üretim de en az hareketin kendisi kadar sarsıcı olacak.

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Sadık Usta

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Bundan beş yıl önce, 27 Mayıs günü başlayan ve bir ay boyunca sadece Türkiye'yi sarsmayan aynı zamanda dünyada da yankı uyandıran Gezi Direnişinin hangi koşullarda ve hangi amaçla başladığını kısaca hatırlatmakta yarar var.

Gezi Direnişi, AKP iktidarının, Taksim Gezi Parkı'nı ortadan kaldırarak yerine 31 Mart gerici ayaklanmasının merkez üssü olan Topçu Kışlası'nı yeniden inşa etme; Atatürk Kültür Merkezi'ni yıkarak bölgeyi yeni bir alış-veriş merkezine dönüştürme girişimine karşı başlamış, 1 Haziran'da bir üst

aşamaya sıçramış; enerjisini yitirmeksizin bütün Türkiye’yi ayağa kaldırmış soluklu bir halk hareketidir.

Bu tarihi olay, dirençliliği/uzun solukluluğu, yaratıcılığı, kitlesel katılımı ve kendine has birçok başka özellikleri açısından, şimdiye kadar (belki de dünyada) eşi ve benzerine rastlanmayan büyük bir başkaldırıdır.

Hareket, Gezi Parkı’nı yeşil alan olarak korumak amacıyla başlamış, bu açıdan sınırlı, “masum”, “siyaset dışı” çevreci bir eylemdir. Ancak **Erdoğan** iktidarının saldırgan, hilekâr ve düşmanca; polisin acımasızca ve orantısız şiddete baş vuran tutumuyla birlikte ülke çapında büyük kitlesel eylemlere dönüşmüştü.

Özellikle, Tayyip Erdoğan’ın direnişçileri “bir avuç çapulcu” diyerek küçümseyen ve aşağılayan tavrı; içki yasağını savunurken **Atatürk** ve **İnönü**’ye “iki tane ayyaş” diyerek hakaret etmesi, tam da o günlerde açılışı gündeme gelen 3. Boğaz Köprüsü’ne tarihte Alevi kitlelere yönelik kısımlarıyla meşhur **Yavuz Sultan Selim**’in adını vermesi; ve halkın doğrudan günlük yaşamını, gençliğin yaşam tarzından hareketle çağdaş insanları tehdit etmesi, kitlelerin birikmiş öfke ve isyan duygusunu harekete geçirmiştir. Tabii ki bu halk hareketi, önceki yıllarda verilen mücadele örneklerinden; 19 Mayıs, 29 Ekim gibi kitlesel gösterilerden cesaret almış; ondan önceki Balyoz ve Ergenekon tertiplerine karşı verilen Silivri “meydan muharebelerinin” deneyim ve tecrübesinden yararlanarak yaratılan korku duvarını yıkmıştır.

Gezi Direnişi, yıllar önce **Attila İlhan**’ın sözünü ettiği dip dalganın su yüzüne çıkmasıdır. Ondan sonra da artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı ve olmamıştır. Aslında hareketin ilk nüveleri, bir yıl öncesinden başlayan cumhuriyetçi büyük kitlesel eylemlerde ve işçi sınıfının kitlesel dalgadan da güç alarak yükselen direnişleriyle şekillenmeye başlamıştı. Katılanların bir kısmı bunun bilincinde olsun veya olmasın; bazı

solcular/sosyalistler bunu kabul etsin, etmesin şu tartışmasız bir gerçektir: Haziran başkaldırısı, Cumhuriyetçi, çağdaş yaşamı benimsemiş, yurtsever bütün toplumsal kesimleri, ellerinde Türk bayrağı ve Atatürk resimleriyle, ülke çapında eşzamanlı eyleme katarak, yeni bir dönemi müjdelemiştir.

Tarihten de gördüğümüz gibi büyük kitlesel patlamalar, koşulları oluştuğunda, genellikle, insanlığın vicdanını ayağa kaldıran olaylarla tetiklenir. Bir kez başladıktan sonra da, kitle hareketi, patlamaya vesile oluşturan o tekil olayın neden-sonuç ilişkisinden bağımsızlaşarak, toplumdaki esas çelişme veya çelişmelerin damgasını vurduğu, gerçek toplumsal-siyasi yatağına oturur. Haziran Gezi direnişinin kitleselleşmeye yol açan tetikleyicisi de, sökülme istenen ağaca ölümüne sarılan bir genç kızın sembolleşen görüntüsüdür. Onu sonradan polisin yüzüne biber gazı sıktığı ‘kırmızılı kadın’ ve hareketin bastırılmasından sonra da “duran adam” imgesi takip etmiştir.

İnsan zihni, özellikle ilk defa yaşanan, benzersiz büyük toplumsal olayların ruhunu, geçmişteki benzer olaylarda arar; geçmiş ayaklanmaların, onlara önderlik eden devrimcilerin ruhları direnenlerin zihninde hayal gücünde dolaşır. Haziran başkaldırısının karşılaştırılabileceği benzer en yakın tarihi örnek, 27 Mayıs 1960’ı hazırlayan kitle hareketleridir. Özellikle 28 Nisan’da 555K eylemiyle doruğuna varan gençlik hareketinde sembolleşen kitle hareketleri, gerçekten de DP’nin milletin vicdanında meşruiyetini yitirdiğinin göstergeleriydi.

Bu hareket sadece ulusal tarihimizden değil aynı zaman da hem 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’nde hem de 1793 Fransız Anayasasında dile gelen, “insanların zulme karşı direnme hakkı vardır” şiarından ilham almışlar ve bu buyrukları yerine getirmişlerdir. Bilindiği gibi Mustafa Kemal de Kurtuluş Savaşı’na başlarken *Nutuk*’ta belirttiği gibi “Osmanlı hükümetine, Osmanlı padişahına ve Müslümanların halifesine

isyan etmek ve bütün milleti ve orduyu isyan ettirmek lazım geliyordu” demektedir.

Kısacası Gezi Direnişi, her fırsatta Cumhuriyet devrimini ve onun birikimini hedef alan AKP hükümetine karşı etkin ve kitlesel bir tepkiydi. Tarihsel perspektifle baktığımızda, Haziran Ayaklanması'nın bize has, “çılgın Türklere” özgü olduğu hemen görülmekte. Onun benzersizliğinin, arkasındaki “orantısız zeka” denilen büyük yaratıcılığın ve enerjinin kaynağı bu özelliktir.

En önemli özelliği de, ağırlığını eğitilmiş gençliğin oluşturduğu aydın karakterli emekçilerin oluşturmalarıdır; ikinci olarak, antiemperyalist, ulusal bağımsızlıkçı tavidir.

Dünya tarihinde Gezi Direnişine benzer bir direniş daha vardır: 68 Hareketi. Bizde 68 Hareketi esas olarak üniversitelerle sınırlıydı; aslında bütün dünyada böyleydi. Fakat Gezi Direnişi halkın bütün kesimlerini harekete geçirerek çok kapsamlı bir boyut kazanmıştı.

Haziran Direnişi olarak simgeleşen halk hareketi, çok önemli öğretici bir ders içeriyor: Her yaştan, her fıkirden, eğilimden, siyasetten insanların; “tahrik olmadan”, kışkırtmalara kapılmadan, kendi içinde bölünme yaşamadan, saldırganlaşmadan, itişip kakışmadan uzun süreli ortak bireylemi yürütebilmesi muhteşem bir başarıdır. Direniş halkı birleştirirken, AKP’de simgeleşen gerici sınıf ve katmanların birbiriyle olan çelişkilerini açığa çıkarmış, Tayyip Erdoğan başkanlığındaki koalisyon ortaklığını bitirmiştir. Tayyip Erdoğan-Fethullah Gülen çatlağı Gezi direnişiyle daha da büyümüş ve ardından iki gücün açık çatışmasına dönüşmüştür.

Birçok insan Gezi olaylarının bir samanalevi gibi parladığını ancak geride hiçbir şey bırakmadan bittiğini düşünmekte veya ifade etmektedir. Bu karamsar bir değerlendirme ve esas olarak tarihsel süreçlerin nasıl oluştuğunu kavramayan eksik bir anlayışın ifadesidir.

Bu hareketten büyük siyasal başarılar, yeni örgütler veya kalıcı mevziler beklemek doğru olmaz. O, tarihsel bir çıkıştı ancak her halk hareketi gibi belleklerde, kurum ve ilişkilerde önemli, derin izler bırakarak geri çekildi. Her toplumsal, insanların bilincinde, günlük hayatın işleyişinde, insanlar arası ilişkilerde, yaşam tarzında, çalışma alışkanlıkları ve yönteminde, davranış normunda; en önemlisi de hayata ve çevremize farklı bakmayı öğreten bakış açısında derin izler bırakır.

Bir toplumsal ayaklanma ve direniş somut siyasi bir başarı kazanamayabilir. Bitiminde yeni bir örgütlenme odağı yaratamayabilir ya da yaratmadığı sanılabilir. Ancak toplumsal hareketler, dünyayı değiştirerek derinlerde akmaya devam ederler. Bunun izleri ilk anda görülemez, hatta harekete katılanlar bu değişikliğin farkında bile olmazlar, çünkü bu iz ve değişiklikler çok sonraki süreçlerde ortaya çıkarlar.

Bu hareketler olumlu ve olumsuz derslerin çıkarılmasını neden olurlar. Aynısı Gezi Direnişi için de geçerlidir. Gezi Direnişi daha şimdiden birçok akademik tezin konusu olmuştur. Hakkında yüzlerce kitap yazılmış; siyasi-sanat ve edebiyat dergilerine kapak olmuş; belgeselleri yapılmıştır.

Etkilerini yıllar içinde polisin davranışındaki değişiklikte, siyasetçinin konuşmasındaki samimiyette ve ihtimamda, bürokratin edindiği olgun tavırda, eylemcinin strateji ve taktiği gözeten sabırlı ve olgun tavrında, anayasal metinleri kaleme alan profesörün zihniyetindeki değişiklikte, yasa önergesi veren milletvekilinin duyarlılığında, aile ve eşler arası ilişkilerde, gazetecinin duyarlılığında ve üslubunda, kurumların yönetmeliklerinin dilinde vb. anlarız ve görürüz.

Gezi Direnişi Taksim’de başlamış ancak orayla sınırlı kalmamış, Türkiye’nin bütün kent ve kasabalarına yayılmıştır. Yurtdışında yaşayan Türklerin aktif katılımıyla dünyanın her yerinde yankılanmış ve sempati yaratmıştır.

Etkisi ve yankısı sadece Türklerle sınırlı kalmamış, birçok ülkede dayanışma eylemlerine yol açmıştır.

Peki, eylemler halk katmanlarında nasıl değerlendirilmiş ve gösterilere kimler katılmıştır:

Bazı rakamlar verelim. Polis raporlarına göre eylemlere 70 civarında kentte 8-12 milyon yetişkin katılmıştır. Eylemcilerin ezici çoğunluğu (katılımcıların % 65'i) 15-30 yaş grubudur. Bunlar internet kullanan, sosyal medyada aktif olan, çağdaş gençlerdir. Bu insanların % 70'i herhangi bir partiye üye değildir. "Özgürlük", "Laiklik" gibi talepler en yakıcı talepler olarak dikkat çekmiştir. Polisin orantısız şiddetine, Tayyip Erdoğan'ın kışkırtıcı üslubuna karşı çıkanların oranı % 90'dır. Eyleme katılanların yarısı kadındır. Taksim eylemlerine katılanların sadece % 5'i Beyoğlu'nda oturmaktadır.

Direnış, kısa bir süre içinde salt gençliğin protesto eylemi olmaktan çıkmış, anne ve babaların da katıldığı bir halk hareketine dönüşmüştür. Çocuklarının yaşamlarından endişe duyan anne ve babalar eylemlerin müdavimleri olmuşlardır. Eyleme katılamayanlarsa eylemcilere su, ekmek, giyecek, ilaç, gaz maskesi vs. taşımıştır. Evlerini açmıştır.

Diğer toplumsal eylemlerden farklı olarak sanatçılar (özellikle diziler sayesinde tanınan oyuncular, müzisyenler, televizyonlardan tanıdığımız sunucular vs.) en önde yer almışlardır. Kurumlar, özellikle de odalar (Hekimler Odası, Barolar Birliği vb.) her açıdan destek vermiştir. Cami imamları, orta halli ve zengin kesimin konakladığı otellerin, restoranların, kafelerin yetkili personeli; askeri hastanelerin kapısında nöbet bekleyen askerler eylemcileri korumuş, desteklemiştir.

Bir anket şirketi, o günlerde Türkiye'de faaliyet gösteren önemli şirketlerin (137 şirket) CEO'larıyla görüşmüş. Bunun sonuçlarını sonradan Ekonomist dergisi de yayımlamıştı.

Görüşme yapılan CEO'ların yüzde 50'ye yakını eylemlere şu veya bu oranda katıldığını açıklamış. Bunlardan iktidarın tavrını, polisin tutumunu vs. 10 üzerinden puanlamalarını istemişler. Ezici çoğunluk 10 üzerinden 1 veya 2 puan vermiş. Hatta bazı ünlü şirket sahipleri çıkıp açıktan “Kanın döküldüğü yerde gidip mağaza açmayız” diyerek, Taksim’de yapılacak AVM’lerde mağaza açmayacaklarının sinyali vermişlerdir. Bir açıdan eylemlere destek olmuş ve iktidarı eleştirmişlerdir. Bunlar ilk kez olan olaylardır.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalifodaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözeterek geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi’den nasıl faydalanmalı?

Gezi Eyleminden sonra Türkiye siyasi hareketleri büyük bir krize girmişlerdir. İstisnasız her hareket bu eylemden etkilenmiştir. Halkın Bağımsızlık, Cumhuriyetçilik, Laiklik, Hoşgörü, Özgürlük gibi talepleri ne iktidar ne de muhalefet tarafından anlaşılabilmiştir. Bu eylemlere katılan bütün hareketler içinde bölünme yaşanmıştır, çünkü eylemlerden sonra hiç kimse o güne kadarki siyasi gelenek ve örgütlenme tarzıyla devam etmek istememiştir. Gezi’nin ilkelerini benimseyemeyen hareketler kısa bir süre sonra eski alışkanlıklarına dönmüştür.

Belki örgütlü sol-sosyalist hareketler direnişten sonra sosyal medyanın etkisini daha çok anlamıştır, ancak çıkarılan ders ne yazık ki bununla sınırlanmıştır.

Gezi eyleminin ilkelerini (özgürlük, yaratıcılık, mizah, eşit ilişki, katılımcılık vs.) benimseyecek herhangi bir hareket hızla büyüyebilirdi, ancak bu gerçekleşmemiştir.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Kuşkusuz Gezi Direnişi, birçok sanat alanına ve sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Çok yakından tanıdığım bazı ressamlarımız Gezi temalı ve hatta bunu ütopya kavramıyla da birleştirerek muhteşem tablolar yapmışlardır. Gezi Direnişi, belgesellere, karikatür, sinema ve tiyatroya da konu olmuştur, ancak buradan hareketle kendine has, özgün bir dil, üslup vb. açısından özgün Gezi Sanatı kavramından bahsetmek sanırım mümkün değildir. Buna karşın bir “Gezi Mizahı”ndan bahsetmek kesinlikle mümkündür.

Herkesin dikkatini çeken ilk olgu, Gezi direnişçilerinin otaya koyduğu yaratıcı dil, “orantısız zekâ” ve mizahtır. Sadece mizah da değil, mizahın iyimserlikle birlikte ortaya konmasıdır. Gezi Direnişinde görülen mizahın esas niteliği budur. Mizahın kalitesini anlamak için o gün duvarlara yazılan, sosyal medyada paylaşılan, pankart ve afişlere yansıyan ve hatta dilimize bile etkide bulunan deyim ve sloganlara bakmak yeterlidir.

- Polis şiddetini eleştirmek için: “Yeter artık polis çağıracağım!”.
- Doğa tahribatını, ağaçların kesilmesini eleştirmek için: “Bıraksan sadece gölge yapacaktı, şimdi tarifi imkânsız meyveler verdi!”, “AVM değil orman istiyoruz”, “Doğayı sev, Tayyip’i öp”.
- Biber gazı saldırısına: “Biber gazı bir harika dostum!”, “Polis kardeş, gerçekten gözlerimizi yaşartıyorsunuz!”, “Biz sinek ilacı aracının ardından koşmuş nesilleriz, gaz da neymiş!”, “Biberi bal eyledik, meydanı dar eyledik!”, “Gaza geldik!”, “Biber gazı cildi güzelleştirir!”, “Gazı kes, öpüjem!”, “Gaz bombası yasaklanmalıdır”.
- Tayyip Erdoğan’ın hayatımıza kaba müdahalesini, hoyrat üsluplarını vs. eleştirmek için: “Bizim gibi üç çocuk ister misiniz?”, “Anamızı da alıp geldik!”, “Allah’ını seven defansa gelsin!”, “Sinirlenince çok güzel oluyorsun Türkiyem!” “Çapulcuyuz, kadınız, alanlardayız!”.

“Hükümet yıkılsın, yerine AVM yapılsın”; “He Tayyip he!”, “Keep calm and Eroğan bi sus lan!”...

Tabii burada söz konusu olan sadece üretilen sloganlar, deyimler değil, aynı zamanda insanların mizahla karşıtını nakavt etmesi; sinirlerine hâkim olması; aklı ve zekâyı elden bırakmaması; Tayyip Erdoğan’ın kışkırtıcı üslubuna, iktidarın yalanlarına, medyanın “penguen belgesellerine” ve polisin orantısız şiddetine rağmen barışçıl tavrını sürdürmesidir.

Umarız bu daha başlangıçtır...

Gezi: Beş Yıl Önce, Beş Yıl Sonra Yavuz Alogan

Gezi Parkı başkaldırısıyla tetiklenen Haziran Direnişi beş yılı geride bırakırken günümüzden bakıldığında beş yıl öncesi bugün tam olarak ne ifade ediyor, neye karşılık geliyor ve sizce gelecekte nasıl bir konuma erişecek?

Haziran Ayaklanması, en genelde, neoliberalizme ve “sosyal devlet”in sönmelenmesine karşı alt orta sınıfların (geleceği belirsiz meslek sahipleri), eğitim sisteminden bunalan öğrencilerin, örgütlerini ve haklarını kaybeden emekçilerin kendiliğinden kitlesel isyanına karşılık geliyor. Buna benzer hareketler başta Yunanistan olmak üzere güney Avrupa ülkelerinde, Mısır başta olmak üzere bazı Ortadoğu ülkelerinde de görüldü. Büyük bir devrimci potansiyel taşıyan bu tip kitle hareketleri önümüzdeki on yıllar boyunca defalarca

tekrarlanacak, 21. asra damgasını vuracak, yeni örgütlenme biçimleri oluşturacak ve iktidarları devirecektir. (Mesela ben 05.06.18 günü bu satırları yazarken Ürdün'ün başkenti Amman'da bir "Haziran Ayaklanması" başladı; dış basının bildirdiğine göre IMF'nin dayattığı "kemer sıkma" reçetesine isyan eden işsiz gençler, kadınlar, dükkân sahipleri, aileler, Bedeviler ve ileri teknoloji kullanan şirketlerin çalışanları kendi hükümetlerini protesto ederek sokaklara, meydanlara çıktılar.) Grevlerin, boykotların, mitinglerin anlamını giderek kaybettiği bir dünyada yeni devrimci atılımlar bu türden kitlesel isyanlarla gerçekleşecektir. Beş yıl önce Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesi gibi basit bir kıvılcım bütün bozkırı tutuşturdu. Hiçbir örgüt bu türden bir hareketi başlatamazdı. Hareket kendiliğinden başladı, hükümete karşı gösterilere dönüştü, Türkiye koşullarında "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganını keşfetti, hızla kendi isyan kültürünü yarattı, dayanışma ağlarını kurdu (lojistik, tıbbî yardım vs) ve on milyondan fazla insanı harekete geçirdi. Haziran Ayaklanması'nı kendiliğinden başlayan, hareket hâlindeyken örgütlenmesi mümkün olan, kendi içinden karar ve yönetim organları çıkarma potansiyeli taşıyan ve sonuç alma olasılığı yüksek olan yeni bir kitlesel eylem modeli olarak görebiliriz. Şimdiden kestirilemeyen olaylar önümüzdeki aylarda ve yıllarda bu türden hareketleri dünyanın her yerinde ve elbette ülkemizde de başlatabilir.

Gezi ve Haziran deneyimi beş yıl önce alanlarda olan muhalif odaklar açısından olumlu-olumsuz ne gibi sonuçlar doğurdu? Eleştiri ve özeleştiriye gözetererek geleceğe yönelik sistem karşıtı fikir ve eylem inşasında bu döneme nasıl başvurulmalı, Gezi'den nasıl faydalanmalı?

"Muhalifodaklar"ınhiçbiri böyle bir hareketi beklemiyordu. Bu yüzden isyan hâlindeki kitlenin peşinden sürüklendiler. "Muhalif odaklar"ın yöneticileri inisiyatif gösterecek yerde kararsız kaldılar ve harekete katılan kenditabanlarıyla bağlantıları

koptu. Bazı örgütlerde de tabanda yer alan unsurlar ya da üyeler, kendilerini durdurmak isteyen yöneticileri dinlemeyerek harekete katıldılar. Eylem sırasında “muhalif odaklar” dediğiniz yapılar kendi aralarında ortak bir önderlik oluşturabilseler ve ayaklanmayı üç ay kadar aynı tempoda sürdürebilselerdi şimdi farklı bir ülkede yaşıyor olurduk. Hareket, aynı zamanda, bütün “muhalif odaklar” üzerinde dağıtıcı bir etki yarattı. TKP olayların başlattığı tartışmaların etkisiyle bölündü; ÖDP gerçek bir halk ayaklanmasını “Sivil diktatörlük girişimine karşı bir ihtar” olarak değerlendirdi. TGB kendi ana örgütüne rağmen sokakta başarılı bir önderlik denemesinde bulundu, “Gazdan Adam Festivali” gibi büyük bir gösteri örgütledi; ancak bu tutumunu sürdüremediği gibi, “Haziran” anlayışını sonraki eylemlerinde içselleştirmekten de kaçındı. CHP gösterilere katılan kendi milletvekilleri hakkında soruşturma açtı; Kürt siyasî hareketi göstericilere “nezaket ziyareti”nde bulundu ve “araya mesafe koydu” (olaylar sırasında Ankara’ya doğu illerinden toma ve polis sevk edilmesi, bu hareket ile hükümet arasında “çözüm süreci”nin bir parçası olarak örtük bir müzakere yapıldığını akla getirdi). Haziran Ayaklanması, HDP’nin kurulmasına da yol açtı. Devlet’in istihbarat örgütü HDP ile sosyalist solun bir kesimini soyut bir özgürlük ve şenlik düşüncesinde birleştirerek Haziran eylemlerinin hükümete yönelik radikal muhalif yönünü saptırmaya, hareketi sistemin siyasi ortamına kanalize etmeye çalıştı. ÖDP’nin kuruluş dönemi sloganlarını abartarak taklit eden HDP, “Gezi Kültürü” denilen şeyi bünyesine katarak ortaya çıktı. Bu partinin söylemi ve daha sonra orta çıkan Haziran Hareketi, ayaklanmanın ulusçu, laik, Kemalist yönlerini sulandırmak gibi bir işlev gördü. “Herkesin özgürlük” hiç kimseye özgürlük anlamına gelir. Haziran ayaklanmasına programatik olarak yaklaşan tek bir örgüt olmamıştır. “Gezi’den faydalanma” meselesine gelince, öncelikle şunu unutmamak gerekir: Her kitle hareketi

bir önceki kitle hareketinin tecrübeleri üzerinde yükselir ve gelişir. Bu nedenle “Gezi” olaylarına katılan halk kitlelerinin neyi talep ettiklerini çok iyi anlayıp değerlendirmek gerekir. Halk, başlangıç evresinden sonra “AKP istibdadı”ndan kurtulma isteğini dile getirmiş, laik Türkiye ve demokrasi talep etmiş, “Mustafa Kemal”e sahip çıkmıştır. Talepler ve sloganlar “ulusal demokratik”tir. “36 etnik gruba özgürlük” ya da “demokratik özerklik” ya da “sosyalizm” talep edilmemiştir. Bazı odaklar, Haziran Ayaklanması’nı “Sorosçu, turuncu devrim girişimi, hatta serserilik” olarak nitelendirmişler, “statüko”dan yana bir tutum almışlardır. Hükümet de bu türden nitelendirmelere “dış güçlerin kışkırtması” vs diyerek katılmıştır. Şunu da belirtmek gerekir: kendiliğinden başlayan her ayaklanma, başlangıç sloganlarını sonraki evrelerde değiştirir ve yeniler, kitlenin gerçek taleplerini ve sloganlarını ortaya çıkarır; kendiliğinden oluşan hareketi ve sloganları siyasallaştırmak, giderek programlaştırmak harekete önderlik edenlere düşer. Hareket öndersiz kalır ve kendiliğinden sönümlenirse, başta hükümet olmak üzere herkes onu kendine göre tarif eder, ondan bir şekilde “faydalanma”ya çalışır. Fakat kitlelerin belleği güçlüdür; bir sonraki hareket bu tariflerin ve saptırma girişimlerinin hiçbirinden etkilenmez.

“Gezi Sanatı” ve “Gezi Mizahı” gibi tanımların bir somutluğu var mı? Varsa günümüzde geçerli mi, geçerli olmalı mı? Gezi’yi romantikleştirmenin tehlikeleri ve getirileri nelerdir?

Her kitle hareketi kendi duvar yazılarını, resimlerini (grafitti), kendi mizahını, isyan kültürünü yaratır. Haziran Ayaklanması için bunun günümüze yansıyan bir “somutluğu” yoktur, fakat değeri ve tarihselliği vardır elbette. Kitleler, sonraki hareketlerde bunları hatırlar ya da yeniler. Hareket hâlindeki kitleler yaratıcıdır. “Gezi’yi romantikleştirme”nin hiçbir tehlikesi yoktur. 1871 Paris Komünü de “Kiraz Zamanı” olarak romantikleştirilmiş, hakkında şiirler yazılmış, şarkılar söylenmiştir. Kitle hareketleri,

aslında bütün devrimci hareketler, illa ki romantik bir yan taşır. Devrimci gerçekçilik romantizmle çelişmez.

Sorular için derginize teşekkür ederim.

Kent Kullanım Hakkı, Biz Varız!

Özge Aslan

Geçmişten günümüze yaşanan büyük ayaklanma ve direnişlerde dile getirilen talepler ve bu taleplerin dönemin koşullarına göre dönüşüp artması elde edilen kısmi kazanımlar olsa bile güncelliğini korumaya devam etmektedir. Güncelliğinin yanında dünyanın çeşitli bölgelerindeki direniş ve ayaklanmalara baktığımızda ortak taleplerin olduğunu görmek aslında sorunlarımızın bölge/mekân farkına rağmen benzer olduğunu göstermiştir. Sosyo-ekonomik ve politik bu talepler özünde

kendileri ile ilgili söz sahibi olmak, yönetimde, yerelde kendi sözünü söyleyebilmek ve var olduğunu haykırmak üzere özetlenebilir. Her türlü ayrımcılık, nefret, emek sömürsünün önlenildiği, kadınların kendi bedeni ve yaşamı hakkında karar verebildiği, doğa ve ekolojik yıkımın durduğu, inanç-fikir özgürlüğünün saygı gördüğü, toplantı, örgütlenme ve yürüyüş hakkının tecritler ile cezalandırılmadığı, sansür ve baskı mekanizmalarının olmadığı bir gelecek tahayyülü karşısındaki taleplerdi. Bu sayılan noktaların dışında daha birçok konu ve isteklerin olduğunu meydanlarda elden ele dolaşan pankart ve dövizlerde, basın açıklamalarında, sloganlarda görmek mümkündü. İşte bu ortaklaşılın talepler farklı ülkelerdeki, kıtalardaki halkları birbirine yakınlaştırmakla kalmayıp heyecanla birbirlerinden bir şeyler öğrenebildikleri bir sürece evrilmiştir. *Aşk Bitti* adlı belgeselde kameraya röportaj veren eylemcilerin ağzından dökülen sözlerde de buna dair çıkarımlara ulaşıyoruz. 2013 yılındaki Gezi direnişindeki pratiklerden ve simgeleşen figürlerden bahseden Brezilyalı eylemciler bu ortaklaşmanın somut halini gözler önüne seriyor.

Yönetmeni **Mert Kaya**'nın ekonomik zorlukların üstesinden gelerek uzun yıllara yayılan 2017 yapımlı *Aşk Bitti* adlı belgeseli işte bize bu ortaklaşmayı, birbirinden öğrenme ve dünyanın neresinde olursa olsun gücün ve sermayenin karşısında haklı olanların, birbirinin sesini ve yüreğini duyabildiğini anlatmaktadır. Filmin açılışında izlediğimiz animasyonların seslendiricisi aynı zamanda filmin yönetmeni kendi kişisel yaşamından yola çıkarak Brezilya'ya gidişini ve ardından orada tanık olduklarını anlatıyor. Kısa animasyondan sonra anlatımı Brezilya'daki eylemcilere (aslında Sao Paulo şehrindeki) ve onların kişisel deneyimlerine bırakıyor. Sao Paulo'daki polis ile eylemcilerin çatışmaları, gösterilerden videolar, sloganlar, afişler filmin kadrajına girdikçe tanıdık bir hikâyeyi yeniden izlemiş hissine kapılıyoruz. Bu his ile Geziye dair belleğimizdeki tüm anılar, fotoğraflar, iktidarın o günkü söylemleri, bunlara verilen mizah ve zekâ dolu cevaplar gibi daha birçok şey bir bir aklımıza gelirken aslında yönetmenin bu filmle amaçladığı noktaya seyirci olarak ulaşmış oluyoruz. Başka direniş deneyimlerine bakarak belleğimizdeki Geziye dair imgelerle bağ kurma, hatırlatma ve dünyanın neresi olursa olsun dertlerin ortaklaştığında direnişinde ortaklaşabileceğini göstermektir. Sao Paulo ile Gezi'nin bir diğer ortaklaşma süreci de bu olaylardan önce yaşanan sosyo-politik çalkantılardır. Direniş öncesinde Gezi'yi hazırlayan gösteriler, sansür, emek sinemasının yıkılması, AVM'leşme, kentsel dönüşümler, HES'ler, hak ihlalleri gibi artan oranda yaşanan olaylar ve yönetimden hoşnutsuzluk bir sonuç olarak kendini göstermiştir. Filmde de Sao Paulo'da yaşanan direnişin öncesinde meydana gelen gösterilerden bahsedilmiş, yıllara yayılan bu iktidar kararlarından hoşnutsuz olma durumunun en sancılı sürecine gelinmiştir. Burada toplumsal ve politik olarak benzer süreçlerden bahsedilen bu nokta filmi izlerken zihnimizdeki kıyaslamalar ile filmin ilerleyişini ilgi çekici hale getirmektedir. Filmde ulaşım zammına karşı yapılan eylemlerde Brezilya da toplu taşımaya binerken araçların ortasında yer

alan bir turnikeden bahsedilmiştir. Bu turnike aynı zamanda direnişin bir sembolü haline gelmiş, eşitsiz gelir paylaşımının da bir göstergesi olmuştur. Belgeselde eylemcilerin üzerinde durduğu konulardan biri olan bu turnike, şehrin çeperinden kent merkezine gelmek zorunda olan insanların, kısıtlı maddi durumlarının etkisiyle büyük bir engel haline gelmiştir. Çünkü filmde de bahsedildiği gibi turnikelerin ötesi hastanedir, fabrikadır, okuldur, pazardır, aileleridir. Kentleri, yolları, otobüsleri, evleri yani tüm dünyayı yaratan emekçilerin, ceplerindeki paraya göz koyan devlet mekanizması yüzünden zam ile daha fazla külfete katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu durumda toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan emekçilerin, işsiz ve yoksulların kentin olanaklarından yararlanamaması trajikomik bir hal almaktadır. Filmde eylemcilerin tüm farklılıklarıyla birlikte var olabilmesinin güzelliği, yatay ve kolektif örgütlenme modeli, mizahın ve haklı olmanın gururunu anlatıcılardan genel olarak sıkça duyabiliyoruz. Film Sao Paulo direnişinin kazımla bitmesi ile sona ermektedir. Yapılan zammın geri alınmasıyla sona eren direnişi eylemciler bir kazanım olarak değerlendirirken, yönetmene aynı soru sorulduğunda o da bu durumu bir kazanım olarak görmektedir. Ancak daha sonraları hükümetin Sao Paulo’da ulaşım daha fazla zam yaparak bu kazanımın elden gittiğini söylemeliyiz. Bunun yanında söyleşilerde yönetmenin üzerinde durduğu bir diğer noktada Sao Paulo direnişinin genel olarak Gezi ile benzerlik taşıdığı ancak içerik bakımından farklı olduğudur. Buradaki farklılıktan kasıt Brezilya’daki toplumsal muhalefet dinamikleri ile Türkiye’deki muhalefet dinamiklerinin STK ve sendika anlayışının, baskı ve örgütlülüğünün farklı olmasıdır. Brezilya’da o dönemde iktidarda olan İşçi Partisi ile STK’lar arasındaki ilişki, büyük bir toplumsal tabana sahip Evsizler Hareketi, direnişin kıvılcımlarını örgütleyen Ücretsiz Ulaşım Hareketi gibi Türkiye’deki olağan işleyişten farklı bir konjektür söz konusudur.

ACABOU & AMOR

Ulaşımın kent üzerindeki etkisi ile ilgili çalışmalar yürüten ve kente ulaşma, kentin kullanım hakkına dair önemli bir örgütlenme ve bilinçlenme alanı mevcuttur. Türkiye’ye baktığımızda kent kullanım hakkına dair akademik ve yazınsal söylemlerin varlığından söz etsek de buna dair yerel örgütlenmeler sınırlı kalmaktadır. Daha çok barınma hakkı üzerinden şehrin çeperlerinde veya kentsel dönüşüm alanlarında örgütlü bir mücadele yaratmaya çalışan STK ya da partilerden bahsedilebilir. Üst-orta sınıfın bundan 50-60 yıl önce şehrin çeperlerinde yaşarken günümüzde kent merkezine doğru gelmesi, park, bahçe, boş arazi, tarihi yapıların yani kentteki kamusal alanların yerine AVM, otel ya da rezidanslar yapılması ile rantta açılmıştır. Kent merkezine yakın, kent belleğinin hâkim olduğu eski mahallelerin yavaş yavaş şantiye alanlarına döndürülerek kimliksizleştirme politikasına hızla devam edildiği bir durumla karşı karşıyayız. O mahallelerde yaşayan insanların yerlerinden edilerek kentin dışına doğru itilmesiyle “*kentten taşan bölgeler*” (Artuç, 2016) yaratılmaya devam edilmektedir. Günlük alışkanlıkları, sosyal

ilişkileri, kent ile kurdukları bağ, aidiyet duyguları, mekâna ait bellekleri değişmeye başlamaktadır. Mekânla kurdukları ilişkiden doğan aidiyet sarsılması toplumsal kimliksizleşmeyi oluştururken bir yandan da boşalttıkları mahallelerdeki yıkımla mekânsal kimliksizleşme ortaya çıkmaktadır.

Yıkılan alanlar, üzerine yapılan inşaatlar, metroya AVM'ye hastaneye kısacası her yere yakın diye pazarlanan lüks konutlar bütün o geçmişin izlerini silip yerine donuk, ruhsuz, kimliksiz duvarlar örmüştür. Şehrin dışına taşan işçiler, yoksullar, işsizler eğitim, park, sağlık, iş ya da sadece dolaşabilmek için metro, otobüs, vapur derken en az birkaç saatini yollarda harcayarak kent kullanıma dair adım atmaktadır. Daha önce yürüyerek ya da kısa bir sürede bunlardan yararlanabilirken (özellikle Tarlabası, Fikirtepe, Kadifekale gibi mekânlarda yaşayanlar için) şimdi ise vakit harcayarak bunlara erişmek zorunda kalmaktadırlar.

Zaman kaybının yanında maddi bir kayıpla da perçinlenen ulaşım sorunu kişileri eve hapsederek sosyal yaşantıdan koparmaya başlamaktadır. Daha izole hale gelen birey giderek yalnızlaşıp yarattığı dünyaya yabancılaşmaktadır. Bu yaşantıda birey parası az ya da yoksa kent kullanım hakkından da mahrum kalmaktadır. Kentlerin git gide genişlediği bir dönemde ulaşım ücretleri ve kent hakkı talepleri daha can yakıcı bir hal alacaktır.

Sao Paulo'daki deneyim ve örgütlenme alanlarıyla ilgili filmde değinilen bir diğer konu dijitalleşen dünyada dijital örgütlenme ağının gerekliliği idi. Anlatıcılardan birinin bu konu üzerine kurduğu cümleler güncel olana dair yapılması gerekene kapı aralamaktadır. Sosyal medya ya da farklı ağlar üzerinden yeni insanlara ulaşma, dayanışmayı büyütme adına atılacak adımların ciddi bir biçimde tartışılması gerekliliğidir. Dünyada direniş ve ayaklanmalarda TV ve basının görmezden gelmesine tepki olarak sosyal medya üzerinden örgütlenme ve harekete geçme modeli tartışılır hale gelmiştir. Öteki ile berikinin

birbirinin acılarını, dertlerini duymaya başladığı bu alan bize beraber yaşamın kapılarını açma gücü verecektir. Aynı zamanda demokratik ve katılımcı bir yönetim-halk ilişkisi oluşturma adına kullanılabilecek bir yöntemdir. Filmden tüm bu meselelere dair eleştiriye ve özeleştiriye açık deneyimlerin yeniden konuşulması, tartışılması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Kendi öz gücüyle deneyimleri yeniden şekillendirerek daha sağlam adımlarla köklü çözümler üretilebilecektir. Devletin ya da kişilerin inisiyatifine, çıkaracakları bir kanuna ya da ağızlarından çıkacak bir söze bel bağlamadan hareket etmenin gerekliliği mevcut kazanımların teker teker elden gitmesi ile ortadadır. Filmin yönetmenin ilk denemesi olmasına karşın anlatmak ya da göstermek istediği şeyi başardığını söyleyebiliriz. Kullanılan görüntüler ile yapılan röportajlar dengeli ve akıcı bir biçimde kurgulanarak takibi keyifli bir film haline gelmiştir.

“Aşk bitti, burası artık Türkiye olacak!” Sao Paulo sokaklarında yankılanan sloganlardan biriydi. Filmin adı da bu slogandan yola çıkarak belirlenmiş. Bu slogan halkların, dertlerin, taleplerin, ortaklaştığını ifade eder niteliktedir. Neo-liberal politikalara karşı yükseltelen her itiraz sadece bizim sokaklarımızda değil, dünyanın tüm sokaklarında yankılanmaktadır.

Kaynakça

Artuç, D. (2016, Ocak). Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekânsal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı. s. 103.

Görseller: **Seda Mit**

